

YENİ OSMANLILIK: BATIDAN KOPUŞ MU?

Turan CAVLAN*

ÖZET

*Bilindiği gibi Türkiye’de yeni kurulmuş olan Adalet ve Kalkınma Partisi (A.K.P.), 2002 yılında tek başına iktidara gelmiştir. A.K.P. pek çok konuda önceki hükümetlerden farklı politikalar uygulamıştır. Fakat daha önce de örnekleri görüldüğü gibi, kendi bölgesinde ve yakın coğrafyada daha etkin bir dış politika izlemeyi tercih etmiştir. Kimilerince A.K.P.’nin uygulamaya başladığı dış siyaset, Türkiye’yi Batıdan uzaklaştırıp Doğuya yakınlaştırma amacı güden bir siyasettir. Bu “yeni” siyasete **Yeni Osmanlılık** adını takanlar bulunmaktadır. Bu çalışmanın üzerinde duracağı konu, A.K.P.’nin dış politika anlayışının Batıdan kopmaktan ziyade Batıyla daha sıkı ilişkiler kurma amacıyla olmasıdır. Çalışmanın vardığı sonuç, Yeni Osmanlılığın Türkiye’yi Batıdan koparmadığı şeklindeki hipotezi doğrular niteliktedir. Türkiye 2000’lerle birlikte yeni fırsat ve manevra alanları yaratma hedefiyle daha aktif dış siyaset izleme yolunu seçmiştir. Bu da Batı ile Doğu arasında bir tercih yapılmasından çok, her ikisiyle de ilişkileri daha yakınlaştırarak eskiden beri vurgulanan “köprü olma” işlevinin yeniden ön plana çıkarılması anlamına gelmektedir.*

Anahtar Sözcükler: *Yeni Osmanlılık, Türk Dış Politikası, Adalet ve Kalkınma Partisi (A.K.P.), Batı, Yumuşak Güç, Aktif Dış Siyaset.*

ABSTRACT

*As it is known, newly founded Justice and Development Party (JDP-AKP) has come to power in 2002. In many issues, the JDP has not practiced different policies than previous governments. However, as seen in earlier examples, it has chosen to pursue a more effective foreign policy in Turkey’s own region and close geography. For some, the JDP’s foreign policy has had the aim to take Turkey away from the West and to cause becoming closer to the East. This “new” policy has been called as **Neo-Ottomanism**. This study will stand on the issue that the JDP’s foreign policy approach aims to establish tighter relationships with the West rather than to become distant from the West. Conclusions of the study confirm the hypothesis, which argues that Neo-Ottomanism does not break relations between Turkey and the West. By the year 2000, Turkey has chosen to pursue a more active foreign policy. This has been to highlight “bridging” function between East and West rather than to prefer one or the other.*

Keywords: *Neo-Ottomanism, Turkish Foreign Policy, Justice and Development Party (JDP-AKP), West, Soft Power, Active Foreign Policy.*

* Dr.

Giriş

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (A.K.P.) iktidara gelmesinden sonra, Türk dış politikasının değişmeye başladığı yönünde yorumlar yapıla gelmiştir. Konuya ilişkin yorumlarda, Türkiye'nin daha etkin -aktif- bir dış politika izlemeye başladığı sıkça belirtilmiştir. Aktif dış politikadan kasıt, küresel ve bölgesel sorunlara duyarlı, bölgesinde ve dünyada daha fazla öne çıkan bir hareket tarzına dayalı dış politikadır. Bu anlayışa göre Türkiye, çevresinde gelişen olaylara daha fazla eğilecek, gelişmeleri yakından takip edecek ve bunlara çıkarları doğrultusunda yön verecek bir dış politika izlemelidir. Türkiye'nin bölgesinde yaşananlara "denge" amacı güden bir biçimde yaklaşmadığı söylenebilir. Dış politikada çevresine ve komşu devletlere yaklaşımının değişmesi, kimilerince Türkiye'nin Batıdan kopuşu anlamına gelmektedir. Bu çevreler, A.K.P.'nin "yeni" dış politika anlayışına Yeni Osmanlılık adını vermektedir. Kimileri de Yeni Osmanlılık adı verilen bu politikanın Türkiye'yi Batıdan koparmadığını öne sürmektedir. Bu ikinci grubun içinde A.K.P. muhaliflerinin Yeni Osmanlılık terimini kullanmasının daha farklı bir durumu ifade etmektedir:

"AKP hükümetinin dış politika danışmanı Ahmet Davutoğlu'nun yeni kabinede Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesi 'Yeni Osmanlılık' kavramını yeniden gündeme taşıdı. Genellikle bu kavram hükümet yetkililerinin ve bizzat Davutoğlu'nun kullandığı bir kavram olmamakla birlikte onların da itiraz etmedikleri bir kavramdır. İlimli İslâmcılık kavramının yarattığı gerilimleri 'Yeni Osmanlılık' kavramının da fazlasıyla artıracağı düşünülüyor olması nedeniyle bu kavram pek kullanılmıyor. Bu kavram daha çok AKP hükümetinin dış politika vizyonuna hayranlık duyan liberal kesimler tarafından önemseniyor ve kullanılıyor."¹

Değişen uluslararası koşullar dolayısıyla yeni olanaklara ve manevra alanlarına kavuşabilmek için politikada birtakım değişiklikler yapmanın, Türkiye'yi Batıdan koparıp koparmayacağı tartışmalıdır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin Batıdan ayrı ve tarihsel ittifaklarından bağımsız hareket edip etmediğini irdelemektir.

Öncelikle belirtilmesi gereken husus, "Yeni Osmanlılık" teriminin neden seçildiğidir. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, kendisinin ve hükümetin bu terimi asla kullanmadığını, Yeni Osmanlılığın kendilerine yakıştırıldığını ileri sürmektedir:

¹ Alper Taş, "Yeni Osmanlılık Gerçeği", *BirGün Gazetesi İnternet Sayfası*, <http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1242900159&year=2009&month=05&day=21>

“Ben hiçbir yerde Yeni Osmanlı tanımını yapmadım. Bize atfen böyle bir şey yaptılar. Çünkü biz tarihî hinterlandımızda, coğrafi bölgelerimizde aktif hâle geldik. Bununla bir korku da yaratılmak isteniyor. Yani tam aktif hâle geldiğimiz bir dönemde Balkanlarda, Ortadoğu’da, Kafkaslarda ‘Osmanlı havası’ yani Türkiye yeniden hegemonya kurmak istiyor gibi bir havaya da yol açıyor ki bu, benimsediğimiz bir yaklaşım değil.”²

Bakan Davutoğlu, amaçlarının ne olduğunu ise şöyle açıklamaktadır:

“Aksini çok söyledim ben. Dedim ki Türkiye bir ulus devleti olarak bölgemizdeki herhangi bir ulus devletle en küçük ölçekli nüfus ya da yüzölçümü olarak aynı şartlardadır, eşittir. Kimse üzerinde bir hâkimiyetimiz de yoktur. Ama yapmak istediğimiz şey, çevremizde kalıcı düzen kurulmasına katkıda bulunmaktır. Düzen den kasıt Pax-Ottomanaysa, Pax düzen anlamında. Biz düzen kurmaya çalışıyoruz, böyle bir şey yanlış da değil. Ama bunu modern çerçevede, ulus devletlerin eşitliği parametreleri etrafında kurmaya çalışıyoruz. Yani Türkiye’nin Ortadoğu politikasında bir buyurgan dil var mı? Yukarıdan bakan bir dil? Böyle bir şey yok. Bu biraz belli çevrelerin, tam da Türkiye çok ciddi bir dış politika hamlesi içine girmiş ve büyük bir uluslararası, bölgesel ve küresel etkinlik kazanmış olduğu dönemde, Türkiye’ye yakın çevreler arasında olumsuz bir hava yaratma çabası da seziyorum” (Ibid).

Öte yandan Bakan Davutoğlu, A.K.P.’nin Kızılcahamam kampında milletvekillerine tam tersi olarak yorumlanabilecek sözler etmiştir:

“Osmanlı’dan kalan bir mirasımız var. ‘Yeni Osmanlı’ diyorlar. Evet, Yeni Osmanlı’yız. Bölgemizdeki ülkelerle ilgilenmek zorundayız. Hattâ kuzey Afrika’ya açılıyoruz.”³

Davutoğlu bu sözleriyle kendini tekzip etmektedir. Dolayısıyla A.K.P.’nin ve Davutoğlu’nun izlediği dış politika, Yeni Osmanlılık olarak adlandırılabilir. Ayrıca, Soğuk Savaşın sonundan bu yana bir Pax Americana’nın (Amerikan barışı ya da Davutoğlu’nun tanımıyla Amerikan düzeni) süregeldiği sık sık dile getirilmektedir. Bu bağlamda Pax Otomana, “sistem içinde sistem” mi olacaktır? Pax

² *Sabah Gazetesi İnternet Sitesi* <http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/12/04/yeni_osmanli_lar_sozu_ iyi_niyetli_degil>

³ *sol Haber Portalı* <<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/yeni-osmanliyiz-iste-haberi-20780>>, *Konya Haber Sitesi* <<http://www.konyahaber.com/haber/davutoglu-yeni-osmanliyiz-41245.htm>>Dışişleri Bakanlığı ise bakanın konuşmasının saptırıldığını öne sürmüştür. Bkz: *Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi* <<http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1165530>>

Ottomana, Pax Americana'nın alt veya bölgesel sistemi olarak mı işleyecektir? Başka türlü sormak gerekirse, birincisi, ikincisinden tamamen farklı ve kopuk bir sistem midir? Yani gerçekten de Türkiye'nin Batıdan kopuşu ve kendi başına, bağımsız hareketi mi söz konusudur? Durumun bu şekilde yorumlanamayacağı görülmektedir. Türkiye, uluslararası arenada bugüne kadarki pozisyonundan vazgeçmemiştir; dış politikada herhangi bir köklü değişiklikten söz etmek mümkün görünmemektedir. "Pax" teriminin kullanılışı da bakanın amacıyla çelişkilidir. Zira bu sözcük, belirli dönemlerde hegemonya kurmuş güçleri tanımlamaktadır; Pax Romana, Pax Ottomana, Pax Americana v.b. Melih Pekdemir de buna işaret etmektedir:

"Evet, 'pax' düzen anlamına da gelir ama Latince 'sulh' demektir. Bush ile birlikte son yıllarda 'pax Americana' lafı moda olmuştu; yani Amerikan düzeni, yani böyle bir düzende ABD ile barışık kalmak mecburiyeti... Her neyse, Amerikan emperyalizmi lafını cilalayıp böyle kullanmak diplomatik kibarlığın gereğiydi. Şimdi de 'pax Ottomana' deyince, ha âli veli ha veli âli durumları oluyor zaten. Ya da pax Americana, nur topu gibi bir pax Ottomana doğurmuş oluyor: Afganistan'a asker... Osmanlı'nın torunları NATO adına Taliban'la 'barış' sağlayacakmış... Belki pax Ottomana gazıyla onlarla karşılaştıkları zaman 'selamünaleyküm' yerine Latince şöyle diyecekler: 'Pax vobiscum'! (Şaka yapmıyorum, karşılığı aynen böyle...)" (Pekdemir 2009: 9)

Bu açıdan bakıldığında, "pax" ya da Davutoğlu'nun deyişiyle düzen kavramı da başka bir şekilde anlaşılabilir. Yani pax Ottomana'yı, basitçe bölgede kurulacak bir düzen olarak açıklamak zor görünmektedir. Kaldı ki düzen, bölgenin sorunlarının çözülmesi, barışın sağlanması ve komşuların birbirleriyle iyi ilişkiler kurmasının ötesinde bir anlama sahiptir. Pax Americana dâhilindeki bir pax Ottomana'nın Türkiye'nin çıkarlarına ne kadar uygun düştüğü bir yana, "Osmanlı düzeninin" hangi amaçları güttüğü de tartışma konusu yapılabilir. Bir imparatorluğun adına düzen kurma amacı, ulus devletler bazında ve eşitlikçi bir düzenden bahsetmek, eylem-söylem çelişkisine işaret etmemekte midir? Pekdemir'in satırlarından da anlaşılacağı üzere, "Amerikan düzeninde" -ya da pax Americana dâhilinde- "eşitlik parametrelerinden" söz etmek mümkün görünmemektedir. Hegemonyaya göndermede bulunan bir olgunun eşitlikle ilgisinin olamayacağı takdir edilecektir. Bundan ötürü Osmanlı düzeni adı verilen bir olgu için de tersini beklemek doğru olmayacaktır.

Yeni Osmanlıcılığın Tarihî Arka Planı

Yeni Osmanlıcılığın ortaya çıkışını 1950'lere kadar götürünlere rastlamak mümkündür. Örneğin Cengiz Özakıncı *Millet Mecmuası'na* dayanarak NATO'nun o yıllarda Türkiye'ye verdiği görevin Ortadoğu'yu yeniden Osmanlılaştırmak olduğunu iddia etmektedir (Özakıncı 2005: 148). Özakıncı, Tümgeneral Mahmut Boğuşlu'nun 1981 tarihli bir raporundaki Yeni Osmanlıcılığı çağrıştıran ifadelerle de eserinde yer vermiştir (Ibid: 201). Ancak, Yeni Osmanlıcılığın daha fazla konuşulmaya başlanması, eski cumhurbaşkanı Turgut Özal dönemine denk gelmektedir:

“‘Yeni Osmanlıcılık’ kavramı yeni bir kavram da değil. Özellikle Özal ile başlayan süreçte, Türk dış politikasındaki değişikliği ifade etmek için kullanıldı. Bu kavramın merkezinde emperyal bir vizyon ve niyet vardı. 90'lı yılların başında soğuk savaş sonrası dönemin ortaya çıkardığı konjonktürde, bu emperyal vizyon ve niyet Özal'ın deyimiyle ‘Adriyatik’ten Çin Seddi’ne’ kadar olan bölgede bir hegemonya oluşturma hedefini içeriyordu. Bu politikaların o dönemin koşullarında pek başarılı olamadığı görüldü. Fakat Özal’da cisimleşen bu vizyon ve niyet, Türkiye egemen kesimleri ve büyük sermaye açısından vazgeçilen bir niyet olmadı.”⁴

Alper Taş, “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne” sloganını Turgut Özal’a dayandırmaktadır. Süleyman Demirel de aynı söylemi kullanmıştır. Dolayısıyla bu söylemin her iki siyasetçinin de ortak paydası olduğu söylenebilir.⁵ Alexander Murinson da Türkiye Cumhuriyeti’nin yapısal değişiminin Turgut Özal ile başladığını belirtmektedir. Murinson, Kemalist önderliğin cumhuriyetin kuruluşundan itibaren 70 yıl devlete Batıcı ve laik karakter sağlamak için uğraştığını, devletin baskın bürokratik-otoriter yapısında, Kemalizm’in katı milliyetçi ve sekülerist dogmalarının kurumsallaştığını öne sürmektedir; bunu ilk yıkmaya çalışan Özal olmuştur (Murinson 2006: 950). Murinson’a göre Osmanlı mirasına vurgu ve İs-

⁴ Alper Taş, “Yeni Osmanlıcılık Gerçeği”, *BirGün Gazetesi İnternet Sitesi*, <http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1242900159&year=2009&month=05&day=21>

⁵ Bkz: Cengiz Çandar, “Avrasya mı, Avratlantik mi?”, *Tercüman*, 30.03.2003’ten aktaran <<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=29565&l=1>> Erdem Özgür, “Adriyatik’ten Çin Seddi’ne Türk dünyası” şiarının Turgut Özal tarafından öne sürüldüğünü belirtmektedir. <<http://www.stratejikboyut.com/yazi/turkiye-dis-politikada-nereye-gidiyor-754.html>>. Muhammed Nurettin de bu durumu vurgulamaktadır. <<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=108364>>. Aynı kanıyı paylaşan bir başka isim ise Doğu Ergil’dir. Dolayısıyla bu sloganı ilk ortaya atanın Turgut Özal olduğuna dair yaygın bir kanı bulunmaktadır. <<http://www.haberturk.com/yazarlar/216949-turk-dis-politikasi>>

lâmî kültür, modern Türk devletinin “yumuşak gücüdür” (Ibid). Özal dönemini özel kılan etken ise, onun cumhurbaşkanlığı döneminin Sovyetler Birliği’nin çöküşüyle çakışmasıdır. Böylece eski Sovyet cumhuriyetleri, özellikle Orta Asya’daki Türkî devletler ve Azerbaycan bağımsızlıklarını kazanmıştır. Bu durumun Türkiye’ye avantaj sağlayacağı ve bölgeyle geliştirilen ilişkiler sayesinde Türkiye’nin bölgesel bir güç olacağı sıklıkla dile getirilmiştir. Fransa’nın Ankara eski büyükelçisi Eric Rouleau da Özal’ın Osmanlı mirasını vurguladığını kaydetmiştir (Rouleau 1993: 111). Özal’ın Yeni Osmanlılık söylemine işaret eden bir başka isim, Ahmet Davutoğlu’dur. Davutoğlu’na göre bu söylem, 1987-1993 arası dönemde öne çıkmıştır (Davutoğlu 2001: 81). Profesör Yalçın Küçük ise, terimi ilk kullananın Abdullah Gül olduğunu iddia etmektedir.⁶ Bugün ise Yeni Osmanlılık, sıklıkla A.K.P. ve Ahmet Davutoğlu’na referans verilerek kullanılmaktadır. Bazı çevreler Davutoğlu’na “Türkiye’nin Kissingeri” ismini vermiştir.⁷ Hattâ Yeni Osmanlılığı Davutoğlu’nun formüle ettiği söylenmektedir. Örneğin El-Cezire’den Ahmed Cenabî, Yeni Osmanlılık olarak bilinen eğilimin Türk dış politikasının mimarı ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından ortaya atıldığını ve bunun popüler bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir.⁸ Ömer Taşpınar da Türkiye’de “Kemalizm’den Yeni Osmanlılığa doğru” bir evrilmenin yaşandığını öne sürmektedir.⁹ Alper Taş da benzer bir noktaya işaret etmektedir:

“AKP’nin 2002’de hükümet olmasıyla bu kavram yine tedavüle sokuldu. Özellikle Ahmet Davutoğlu, Türkiye sermayesinin de hevesini kıskırtan bu emperyal vizyona çok önemli kavramsal yenilikler ve fikrî derinlik kattı. ‘Merkez ülke’, ‘çok boyutlu-çok kulvarlı politika’, ‘kriz odaklı değil vizyon odaklı politika’, ‘oynak merkezli politika’ gibi... Davutoğlu’nun Stratejik Derinlik kitabı ise bu siyasetin fikrî ve kavramsal çerçevesini işliyordu.”¹⁰

Michael Rubin’e göre bazı Türk siyasetçileri ve siyaset analistleri, A.K.P.’nin ‘Yeni Osmanlılık’ politikası uyguladığını öne sürmektedir. Rubin,

⁶ “(...) 1992 yılında Refah Partisi milletvekili olarak yaptığı bir konuşmada ‘Bu açıdan bu İkinci Cumhuriyet, Yeni Osmanlılık kavramlarını ve bu tartışmaların ortaya gelmesini çok sağlıklı olarak görüyorum ve geleceğe çok ümitle bakıyorum’ diyor.” *Türk Politika Sitesi* <<http://www.turkpolitika.com/makaleler-mainmenu-88/36-makaleler/3083-yeni-osmanlilik>>

⁷ Mustafa Akyol, “Footnotes to History from ‘Turkey’s Kissinger’”, *White Path Web Site*, <http://thewhitepath.com/archives/2008/11/footnotes_to_history_from_turkeys_kissinger.php>

⁸ Ahmed Cenabî, “Rise of the Turkish crescent”, *El Cezire Internet Sitesi* <<http://english.aljazeera.net/focus/2009/03/200934165449939647.html>>

⁹ Mustafa Akyol, “Footnotes to History from ‘Turkey’s Kissinger’”, *White Path Web Site*, <http://thewhitepath.com/archives/2008/11/footnotes_to_history_from_turkeys_kissinger.php>

¹⁰ Alper Taş, “Yeni Osmanlılık Gerçeği”, *BirGün Gazetesi Internet Sitesi* <http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1242900159&year=2009&month=05&day=21>

kavramın yeni olmadığını, kavramı Sovyetlerin çöküşünden sonra gazeteci Cengiz Çandar'ın kullandığını belirtmektedir. 1993 yılında *Washington Post*'a konuşarak “Bence Kemalizm Türkiye’yi kendi içine döndürmüştür. Politikayı yeniden düşünmenin zamanı gelmiştir” demiştir. Bir süre sonra da Ali Bayramoğlu *Yeni Şafak*'ta “Yeni Osmanlıcılığın partizanları... Her gün artıyor” ifadesini kullanmıştır.¹¹ Ömer Taşpınar da Özal döneminde Türkiye'nin değişen vizyonuna vurguda bulunmaktadır:

“Cumhuriyetin resmî ideolojisi olan Kemalizm, sırtını İslâmî dünyaya dönmüş ve özgün bir Batılı yol izlemiştir. Bu tek taraflı uyum, Türkiye’yi çevreleyen bölgede yeni jeostratejik horizonlara, tehditlere ve fırsatlara paralel olarak Soğuk Savaş’tan sonra değişmeye başlamıştır. Bunun sonucunda, ilk olarak Turgut Özal döneminde (1983-1989 başbakan; 1989-1993 cumhurbaşkanı) ve daha yakın zamanda 2000’den bu yana A.K.P. iktidarında, Türkiye büyük Ortadoğu’yla daha fazla ilgilenir hâle gelmiştir.” (Taşpınar 2008: 1-2)

Görüldüğü gibi Yeni Osmanlıcılık siyaseti, akımı ya da eğilimi yeni bir olgu değildir. 1990’ların başlarından itibaren değişen bölgesel ve küresel konjonktürün sonucunda ortaya atılmıştır. Yukarıda Yeni Osmanlıcılığı daha da gerilere, 1950’lere kadar götüren bir örneğe yer verilmiştir. Ancak, dönemin çift kutuplu yapısı ve Türkiye’nin sınırlı gücü, bu akımın güçlenmesine izin vermediğinden, Yeni Osmanlıcılığın parlatılmaya başlanması 1990’ların başı olarak alınması yanlış olmayacaktır. Yeni Osmanlıcılık 1990’ların ortalarından itibaren uykuya yatırılmış, 2000’lerle birlikte uygun koşulların oluşmasıyla yeniden gün yüzüne çıkarılmıştır. 2000’lerin başında A.K.P.’den önce de Ankara, geniş bir coğrafyayla ilgilendiğini açıkça ortaya koymuştur. Eski başbakanlardan Bülent Ecevit, 3 Mayıs 2000’de Diyanet İşleri Başkanlığı’nın düzenlediği Avrupa Birliği Şurası’nda ilgi alanı olarak gördüğü bölgenin sınırlarını çizmiş ve *Türkiye’nin aynı zamanda Avrupalı, Orta Asyalı, Ortadoğulu, Karadenizli, Kafkasyalı ve Doğu Akdenizli olduğunu* kaydetmiştir (Koçer 2009: 42). Ecevit hükümetinin dış politikaları bu çalışmanın konusu olmadığından ve herhangi bir karşılaştırmaya gerek duyulmadığından, çalışmada bu konunun ayrıntılarına girilmeyecektir.

¹¹ Michael Rubin, “Shifting Sides? The Problems of Neo-Ottomanism”, *American Enterprise Institute for Public Policy Research Web Site* <<http://www.aei.org/article/21040>>

Yeni Osmanlılık Nedir?

Yeni Osmanlılığın en basit tanımıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun denetimi altındaki topraklarda Türkiye'nin etkinliğini artırmayı hedefleyen bir akım olduğu söylenebilir:

“(...) Osmanlı Devleti'nin tarihî ve jeopolitik zemininde doğmuş bulunan ve o mirası devralan Türkiye'nin savunmasını sadece sahip olduğu sınırlar içinde düşünmesi ve planlaması imkânsızdır.

Bu tarihî miras, Türkiye'nin kendi sınırları ötesinde de her an müdahil olması gereken de facto durumlar doğurabilir. Bosna ve Kosova bunalımları bunun en canlı misalleridir.” (Davutoğlu, *a.g.e.*, s. 41.)

Yeni Osmanlılar, Türkiye'nin eski Osmanlı İmparatorluğu topraklarında söz sahibi olduğunu iddia etmektedir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin “yeni” dış politika anlayışını aşağıdaki gibi açıklamıştır:

“Türkiye'nin yeni dış politika vizyonu, iki temel tespite dayanıyor. Türkiye AB, Ortadoğu ya da Orta Asya'nın çevre ülkesi değildir, bu coğrafyanın periferisinde yer alamaz, üç kıtaya yayılan geniş bir coğrafyayı etkileme gücüne sahip bir merkez ülkedir. Türkiye bu birikimine, bu tarihî misyona sahip çıkmak, bu zengin arka plana uygun bir rol üstlenmek borcundadır. Dış politika vizyonumuzu oluştururken temel aldığımız bir başka gerçek, Türkiye'nin artık sadece bölgesel güç olarak tanımlanamayacağıdır. Türkiye bu tarihî dönemeçte, küresel bir güç olma yolunda ilerlemelidir... Türkiye geleneksel dış politikasında rota değişikliği ihtiyacında değil. Ama mevcut rotamızı küresel bir vizyonla yeni dünya gerçeklerini göz önüne alarak bilinçli biçimde geliştirmek zorundayız.”¹²

Başbakan da yeni dönemin dış politikasının amacını bölgesel hattâ küresel bir güç olma iddiasına dayandırmaktadır. Bu iddiayı “tarihî miras” ile pekiştirmektedir. Başbakan, uluslararası konjonktürdeki değişiklikleri değerlendirmenin gerekliliğini vurgulamaktadır. 1990'ların başında Sovyetler Birliği yıkılmıştır; 2000'leri farklı kılan nedir? Öncelikle A.B.D.'nin Irak'ı ve Afganistan'ı işgal etmesi, Irak'ın fiilî ve hukukî olarak bölgelere ayrılması önemli farklılıklardır. Bunların Türkiye üzerinde birtakım etkileri olmuştur. Akla gelen bir başka farklılık, enerji rotalarının belirlenmesine ilişkindir. Türkiye yeni rotalar üzerinde söz ve denetim sahibi olma arzusundadır. Olası rotada cereyan edecek çatışmalar ve bölge ülkele-

¹² Aktaran: Yasin Athloğlu, “Davos krizi sonrası AKP'nin Yeni Osmanlılık Politikası”, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi İnternet Sitesi*, <http://www.bilgesam.com/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=273:davos-krizi-sonrasi-akpnin-yeni-osmanlclik-politikas&catid=77:ortadoğu-analizler&Itemid=150>

riyle gergin ilişkiler Türkiye'nin zararına değildir. Ayrıca Kuzey Irak'taki yeni durum Türkiye'nin iç güvenliğini etkilememektedir. Bölgede etkili olabilme amacı ise Batıdan kopuşa değil, Batıyla ilişkileri geliştirmeye yöneliktir. Ankara şimdilerde Batıyla bağının artmasını bölgesinde iyi ilişkilere sahip bir devlet profiliyle sağlamaya çalışmaktadır. Başka türlü söylemek gerekirse, içinde bulunduğu bölgenin dünya iktisadî ve siyasî sistemiyle bütünleştirme kozunu oynamak için bölgede etkin ve saygın bir konuma ihtiyaç duymaktadır. Yalnız bunu “tarihî miras-sorumluluk” iddiası ve söylemiyle başarabilip başaramayacağı tartışmalıdır. Çünkü bölgede bu tür söylemler Osmanlı'nın geri dönüşüne zemin hazırlandığı şeklinde yorumlanabilir.

Alper Taş, Yeni Osmanlılığı şöyle tanımlamaktadır:

“‘Yeni Osmanlılık’ Türkiye egemen sınıflarının bir bölgesel güç olma stratejisidir. Başlangıçta Ordunun bu politikaya bir direnci olsa bile, bu direncin ortadan kalktığını, bu stratejinin ordu, büyük sermaye ve hükûmetin ortak stratejisi hâline geldiğini söylemek mümkündür. Türkiye egemen kesimleri tek kutuplu dünyanın sona ermekte olduğu, çok kutuplu dünyanın geliştiği böyle tarihsel bir dönemde, emperyalist güçler arasındaki çelişki ve dengelerden de yararlanarak bu stratejinin gerçekleşebileceğine inanıyorlar.”¹³

Taş'a göre Türkiye kendini ortaya atarak “bölgesel güç” olma amacına erişmeye çalışmaktadır. Soner Çağaptay da benzer bir iddia öne sürmektedir. Çağaptay, Türkiye'nin A.K.P. iktidarı altında Rusya'yla olduğu kadar İran, Suriye, Sudan ve Körfez devletleriyle de yakın ilişkiler kurduğunu ve bunun Batıda Yeni Osmanlılık olarak yorumlandığını belirtmiştir.¹⁴ Çağaptay'a göre Türkiye, Osmanlı topraklarında Avro-Atlantik çakarlarına da uygun olacak biçimde kendini ortaya atmıştır. Çağaptay, A.K.P.'nin dış politikasının Yeni Osmanlıcı olmadığını da öne sürmüştür. Çünkü hükümet, Türkiye'nin ağırlığını Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'da eşit olarak kullanmamıştır (Ibid).

Yeni Osmanlılık özü itibarıyla Türkiye'nin bugüne kadarki dış politika yönünü tamamen değiştiren “devrimci” bir dönüşüm anlamına gelmemektedir. Ötesi, Türkiye'nin Batı ittifakından kopuşuna yol açacak bir özellik de barındır-

¹³ Alper Taş, “Yeni Osmanlılık Gerçeği”, *BirGün Gazetesi İnternet Sitesi* <http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1242900159&year=2009&month=05&day=21>

¹⁴ Soner Çağaptay, “The AKP's Foreign Policy: The Misnomer of Neo-Ottomanism”, *Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program Web Site*, <<http://www.silkroadstudies.org/new/inside/turkey/2009/090424B.html>>

mamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, zaman zaman Batılı kurum ve devletlerle çıkar çatışmasına düşse de hiçbir dönemde Batı dışı bir siyaset izleme amacına sahip olmamıştır. Aşağıda Ecevit örneğinde görüleceği gibi, İsrail’le daha önce de bazı sürtüşmeler yaşanmıştır. Ancak bunların hiçbiri ilişkilerin tümüyle kesilmesine neden olmamıştır.

A.K.P.’nin Yeni Osmanlılık olarak adlandırılan dış politika yaklaşımı nasıl tanımlanabilir? Kabaca Yeni Osmanlılık, komşu devletlerle sorunları çözme yolunda adımlar atarak ilişkileri geliştirmek ve böylece bölgesel güç konumunu elde edip bölgenin dünya iktisadî ve siyasî sistemine eklemlenmesini sağlamaktır. Bunu yaparken askerî güçten ziyade, bölge ülkeleriyle Türkiye arasındaki tarihî ve kültürel bağlar üzerinde durmaya özen gösterilmekte ve Türkiye’nin etkisini bu yolla artırmanın daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yeni Osmanlılığa iki türlü tepki verildiği söylenebilir. Bunlardan birincisi, bu yaklaşımı uygun ve gerekli görenlerdir. Bu gruba liberaller, sol liberaller ve muhafazakârlar dâhil edilebilir. Bu grup, A.K.P.’nin dış politika uygulamalarının Türkiye’ye yeni fırsatlar yaratacağını ve Türkiye’nin bölgesel bir güç olma yolunda katkı sağlayacağını iddia etmektedir. Yalnız, Soner Çağaptay’ın yukarıda alıntılan görüşlerinde görüldüğü üzere, bu dış politika yaklaşımına Yeni Osmanlılık denilemeyeceği, çünkü A.K.P.’nin Balkanları, Kafkasları ve Orta Asya’yı ihmal ettiği yönünde görüşler de bulunmaktadır. Oysa Çağaptay’a göre, Yeni Osmanlı bir dış politika için bu bölgelerle de ilişkiler geliştirilmelidir. Bu itiraz, A.K.P.’nin uygulamaya çalıştığı politikanın Yeni Osmanlılık olmadığını kanıtlamaya yeterli değildir. Çünkü A.K.P.’nin adı geçen bölgelerle ilişkileri mevcut seviyesinde tutma niyetinin bulunduğunu söylemek zordur. A.K.P., Bosna-Hersek’i N.A.T.O.’ya kabul ettirmek için çaba harcamaktadır.¹⁵ Diğer Balkan ülkeleriyle ilişkileri geliştirme amacı da bulunmaktadır. Yani Balkanlarla ilgili girişimleri bulunmadığı söylenemez. Türkiye’nin Batıdan kopmadığı, aksine Batının Türkiye’ye yeni sorumluluklar konum vereceğini düşünenlerden biri de Hüseyin Bağcı’dır.¹⁶

İkinci grup, yani A.K.P.’nin dış politika yaklaşımını olumlu bulmayanlar ise ikiye ayrılmaktadır. Bu gruplardan ilki, A.K.P. dış politikasının Türkiye’yi Batıdan uzaklaştırdığını savunmaktadır. Bu iddia daha çok dış kaynaklıdır: Avrupa ve A.B.D. menşeli düşünce kuruluşları, Batılı siyasetçiler ve İsraili yetkililerin

¹⁵ *Star Gazetesi İnternet Sitesi* <<http://www.stargazete.com/politika/turkiye-den-nato-ya-bosna-baskisi-haber-229433.htm>>

¹⁶ *Stratejik Boyut İnternet Sitesi* <<http://www.stratejikboyut.com/yazi/turkiye-batidan-kopamazmi--865.htm>>

öne sürdüğü bir görüştür. Örneğin Fransız düşünce kuruluşu *Avrupa Siyasî Tahminler Laboratuvarı* (LEAP/Europe 2020), Soğuk Savaş döneminde “Batının kale-si” olan Türkiye’nin yeni dönemde güç kaybeden Batıyı tedricen terk ettiğini öne sürmektedir.¹⁷ İngiltere’de yayımlanan *The Times* gazetesi de “NATO’nun direği, Avrupa Birliği’nin potansiyel üyesi ve Ortadoğu’da Batı’nın stratejik müttefiki Türkiye, bugün bir felaketin eşiğinde” diyerek bu görüşe destek vermiştir.¹⁸ Cumhuriyet Halk Partisi (C.H.P.) Genel Başkanı Deniz Baykal gibi dış politikada gelenekçi dış politika çizgisindeki siyasetçiler de iktidarın Türkiye’yi Batıdan uzaklaştırdığı görüşünü paylaşmaktadır.¹⁹ Bu grup, A.K.P. dış politikasının A.B.D. ile uyumluluğunu ise gözden kaçırmaktadır. Örnek vermek gerekirse, Amerikan-Türk Konseyi Başkanı ve emekli büyükelçi James Holmes, Türkiye’nin, “hem bağımsız rolü hem de AB ve NATO ile ilişkisi vurgulanarak diğer ülkelere özendirici model olabileceğini” belirtmiştir.²⁰

A.K.P. dış politikasını Yeni Osmanlılık olarak niteleyip olumsuz bulan ikinci grup ise sol muhalefet olarak adlandırılabilir. Bu başlık altında toplanabilecek görüşler, aslında A.K.P.’nin de öncülleri gibi A.B.D.’ye bağımlı politikalar izlediği ve Batıdan kopma gibi bir amacı bulunmadığı yönündedir. Batı iktisadî ve siyasî kurumlarıyla bütünleşerek bölgesinde söz ve güç sahibi olmak isteyen Türkiye’nin, A.K.P. döneminde de farklı bir hedefe yönelmediğini savunmaktadırlar. Bu grubun A.K.P. dış politikasını Yeni Osmanlılık olarak adlandırmasının nedeni, A.K.P.’nin uluslararası ilişkilerde yaptığı geçmişten -Osmanlı İmparatorluğu döneminden- gelen “sorumluluk” ve “tarihî miras” vurgusudur. Ahmet Davutoğlu ve dolayısıyla A.K.P., “stratejik derinlik” kavramı çerçevesinde Türkiye’nin, Osmanlı İmparatorluğu’nun egemenliği altında bulunmuş olan coğrafya ile tarihî ve kültürel bağlarının varlığı, bundan ötürü bölgede sorumluluk ve söz sahibi olması gerektiği iddiasındadır. Soldan A.K.P. dış politikasına karşı yükselen itiraz da bu politikanın A.B.D. politikalarıyla uyumluluğu, bölgenin uluslararası kapitalist sisteme eklemlenmesi amacı güttüğü ve bölgede emperyalizmin etkisini artıracığı noktalarındadır. Üstelik A.K.P.’nin uygulamaları, daha önceki hükümetlerin uygulamalarının zıddı değildir; Turgut Özal, Süleyman Demirel, Tansu Çiller-Necmettin Erbakan ve Bülent Ecevit dönemlerinde de benzer dış politika uygulamaları görülebilir. Söylem ve yöntemde farklılıkların mevcudiyeti, amaçta bir değişikliğe işaret etmemektedir.

¹⁷ *Cumhuriyet Gazetesi İnternet Sitesi* <<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=118606>>

¹⁸ *Cumhuriyet Gazetesi İnternet Sitesi* <<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=118492>>

¹⁹ *Hürriyet Gazetesi İnternet Sitesi* <<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=10974758>>

²⁰ *Cumhuriyet Gazetesi İnternet Sitesi* <<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=113100>>

Yeni Osmanlılık ve Batı: Kopuş mu, Daha Fazla Entegrasyon mu?

Yeni Osmanlılık, Türkiye'nin Batıdan uzaklaşması veya Batı ittifakına alternatif arayışlarının bir sonucu mudur? A.K.P.'nin Batılı örgütlerden çıkıp mevcut dünya sisteminin dışında yeni bir sistem kurulmasına ön-ayak olma niyetinde midir? Böyle olduğunu söylemek bugün için mümkün görünmemektedir.

Bilindiği gibi Türkiye, özellikle 2. Büyük Savaş'ın bitişinden itibaren oluşan çift kutuplu uluslararası sistemde, Batı kampına dâhil olmak için yoğun çaba göstermiştir. Türkiye, 1950'de NATO üyesi olabilmek için Kore Savaşı'nda A.B.D.'nin yanında yer alarak Kore'ye asker göndermiştir. Bunun sonucunda, Demokrat Parti (D.P.) iktidarı döneminde Türkiye N.A.T.O.'ya üye kabul edilmiştir. Bu kabulde A.B.D.'nin yanında savaşa girmesi değil, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (S.S.C.B.) ile komşuluğundan ötürü Batının kanat ülkelelerinden biri -diğeri Yunanistan'dır- olması başrolü oynamıştır. Türkiye'nin Batı Bloğuna katılması, salt bekasını ve sınırlarını koruma kaygısıyla açıklanamaz. Ülke içindeki rejimin ve kurulu düzenin korunması amacı da bu katılımda büyük pay sahibidir. Sovyet tehdidi, Türkiye Cumhuriyeti'ni yönetenlerin yüzünü Batıya dönüşüne neden olmuştur. 19. yüzyıldan bu yana süregelen Batılılaşma çabalarının etkisi de Batıya yönelişte pay sahibidir. Batılılaşma çabalarının amacı, *çinde bulunulan zor durumdan ya da çöküşten kurtulmaktır*; Batıya benzemek çözüm yolu olarak görülmüş fakat bir çare olamamıştır. Bunların yanı sıra, iktisadî ve finansal ihtiyaçlar da çift kutuplu dünyada bloklardan birinin tercih edilmesindeki etmenlerdendir. Bu çerçevede Türkiye, Avrupa Kömür Çelik Teşkilâtı'na (A.K.Ç.T., sonradan A.E.T. ve A.B.) da üyelik için girişimde bulunmuştur.²¹ Yaklaşık 46 yıldır Avrupa Birliği (A.B.) tam üyeliğine kabul edilmemiş olsa da Türkiye, Avrupa Konseyi'nin kurucu üyeleri arasındadır ve birlikte tam üyelik müzakerelerine başlamayı başaramamıştır.

Sovyetlerin çöküşünden sonra da Türkiye, Batıyla ilişkilerini koparıp yeni "fırsatlara" yelken açmak bir yana, bağımsızlığını kazanan Azerbaycan ve Türkî cumhuriyetlerle Batı arasında köprü olma iddiasını gündeme taşıyarak her iki tarafla ilişkilerini bu sav üzerinden daha ileri götürme amacı gütmüştür. Başka türlü söylemek gerekirse Ankara, bağımsızlığını kazanan devletlere Batının teknolojisini ve sermayesini taşımayı vaat ederken, Batıya da bu devletlerle ilişkilerini Türkiye üzerinden geliştirebilecekleri mesajını vermiştir. Davutoğlu da Soğuk Savaş-

²¹ Bu girişim Yunanistan'ın örgüte başvurusuyla aynı yılda, 1959 yılında gerçekleştirilmiştir. Türkiye, Avrupa Ekonomik Teşkilâtı (A.E.T.) ile 1963 yılında Ankara Antlaşması adı verilen ortaklık antlaşmasını imzalamıştır.

tan sonra Türkiye'nin pazarlık gücünün azalmadığına, aksine; arttığına inananlardır:

“Çift kutuplu yapının dağılması ile Türkiye'nin jeopolitik önemini, dolayısıyla da NATO nezdindeki pazarlık gücünü kaybettiğini iddia eden görüşlerin aksine uluslararası ilişkilerde tebarüz etmeye başlayan çok aktörlü güçler dengesi yapılanması Türkiye'nin jeopolitik konumunu yeni unsurlarla daha da güçlendirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan sıcak çatışma riski yüksek jeopolitik boşluk alanlarına yönelik bir düzen arayışı Türkiye'nin dolaylı ya da doğrudan ilgisi dışında değildir.” (Davutoğlu, *a.g.e.*, s. 233)

Görüldüğü gibi Davutoğlu Doğu Bloğu'nun dağılmasından sonra Türkiye'nin jeopolitik öneminin arttığını savunmaktadır. Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası hedefi, kurulacak yeni sistemde söz sahibi olmak ve etki alanını genişleterek çıkarlarını sağlamaktır. Dışişleri Bakanlığı da Davutoğlu'ndan farklı düşünmemektedir. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin önemini şu şekilde vurgulamaktadır:

“Türkiye, günümüzün küreselleşmiş dünyasında, uluslararası toplumun aktif ve sorumlu bir üyesi olarak Batı'yla Doğu'yu, Kuzey'le Güney'i uzlaştırmak yönünde çaba gösteren bir aktördür. Avrasya'nın merkezindeki coğrafi konumu ve geniş bir alana yayılan tarihî ve kültürel bağlarıyla kültürlerarası diyalog ve etkileşimin geliştirilmesinde önemli bir katalizör işlevi görmektedir.”²²

Böylece Türkiye, Sovyetlerin yıkılışıyla ortadan kalktığı düşünülen stratejik önemini koruduğunu vurgulamak istemiştir; S.S.C.B. çökmüş olsa da Rusya güçlü bir devlettir ve hem Rusya'nın eski etkisini kazanmasını önleme hem de sermaye-hammadde-meta-enerji naklinde alternatif rota olabileceğini vurgulama yolunda Türkiye, kilit bir noktada bulunmaktadır. Bu açılardan Türkiye, Batı için hâlâ vazgeçilmez olduğunu kanıtlama mücadelesine girişmiştir. Türkiye Orta Asya ve Kafkasya'da İran ve Rusya ile rekabet etmiş fakat rekabette üstünlüğü Rusya Federasyonu'na kaptırmıştır. “Adriyatik'ten Çin Seddi'ne” kadar olan bölgenin batı kanadı, yani Balkanlar kısmına ise daha temkinli yaklaşmıştır.

İç siyasî ve iktisadî sorunlar, finansman ve teknoloji eksikliği v.b. nedenlerle Türkiye, 1990'ların ortalarından itibaren rekabetten geri çekilmek zorunda kalmış, 2000'lerle birlikte yeni bir atak başlatmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi 2000'lerin özelliği, A.B.D.'nin Irak'a ve Afganistan'a askerî olarak yerleşmiş olmasıdır. Yani 1990'ların başıyla 2000'lerin başı arasındaki temel fark, ilkinde

²² T.C. Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi <<http://www.mfa.gov.tr/genel-gorunum.tr.mfa>>

geniş bir coğrafyada blok önderi devletlerden birinin yıkılışıyla bir güç boşluğunun oluşması ve bu boşluğu doldurmak için harekete geçen irili-ufaklı güçlerin varlığı, ikincisindeyse bir süper gücün adı geçen coğrafyanın bir bölümüne doğrudan yerleşmesidir. Türkiye'nin her iki dönemde de tavrı, etki alanını ve gücünü artırma yolunu seçmesidir. Bu nedenle yukarıda ele alınan “düzen kurucu ülke olma” iddiası ortaya atılmıştır. Bu iddianın temel dayanağı, Türkiye'nin adı geçen bölgede tarihî miras ve sorumluluğa sahip olduğudur. Yalnız, 1990'ların pan-Türkçü çağrışımlar yapan “Adriyatik'ten Çin Seddi'ne” söylemi terk edilmiş, “Yeni Osmanlılık” kavramına ise görüldüğü gibi ihtiyatlı yaklaşmıştır. Ahmet Davutoğlu “düzen kurucu ülke” kavramını şu şekilde açıklamıştır:

“(…) Bizim dediğimiz Türkiye'nin düzen kurucu rolü. Gerek Ortadoğu gerek Kafkaslarda yeni düzen kurulması gerekir. Bunu kurarken biz aktif rol almak istiyoruz. Bu bir emperyal dürtü değil, bir gereklilik. ‘Yeni bir düzen kurulması lâzım, başkaları kursun, biz sonra intibak ederiz’ deyip geri çekilebilirsiniz. Ama bu Türkiye'nin büyüklüğüne, ulusal çıkar anlayışına yakışmaz. Ya bir kaos yaşayacağız ve bu bizim işimize geliyor diyeceğiz ya da biz bir düzen fikrinin öncülüğünü yapacağız. Türkiyesiz bir düzen kurulamaz.”²³

Davutoğlu'nun açıklamasında soru işareti yaratan noktalar bulunmaktadır. Birincisi, Davutoğlu düzenden neyi kastettiğini açıkça dile getirmemektedir. İkincisi, konjonktür ne kadar uygun olursa olsun, Türkiye'nin düzen kurmaya yetecek gücü ve etkisinin bulunmadığı söylenebilir. Çünkü hem kendi siyasî sorunları hem de iktisadî yetersizliği buna izin vermemektedir. Türkiye ancak, düzeni kuracak taraflardan birine eklenerek kendi çıkarlarını kısmen de olsa korumaya çalışabilir. Türkiye'nin seçeceği tarafın Batı olacağı öngörülebilir. İbrahim Karagül, Davutoğlu'nun “düzen kurucu ülke” olma iddiasını aşağıdaki gibi yorumlamıştır:

“Açık söyleyeyim, ‘düzen kurucu ülke olma’ sözünü ilk anda ben de bir meydan okuma gibi algıladım. Çok iddialı bir sözdü. Ancak son yıllarda bölgesel düzeyde yapılanları dikkatle izleyen bir kişi olarak Türkiye'nin ‘yüz yıl sonra’ meydan okumaya giriştiğini açıkça söylemiş, yazmışım zaten. (...) Bu bir hayalcilik değil, bölgesel ve küresel konjonktürün çok iyi okunmasıdır. Türkiye'nin önüne süreci tersine çevirecek engeller çıkarma konusunda niyetler zayıflarken, imkânlar da daralmaktadır.”²⁴

²³ İbrahim Karagül, “Davutoğlu, “düzen kurucu ülke” ve yeni Osmanlılık!”, *Yeni Şafak Gazetesi* *Internet Sitesi* <<http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=18509&y=IbrahimKaragul>>

²⁴ *Ibid.*

Davutoğlu düzen kurma iddiasını Batı dışında, Batıya alternatif olmaya mı dayandırmaktadır? Kendi ağzından bunun tam tersini beyan etmektedir:

“(…) Dış aktörler bile Türkiye’nin düzen kurucu rolünü benimsiyor. İsveç’teki AB toplantısında 27 bakana konuştum. İki saatlik oturumun bir saat on beş dakikasında ben konuştum. Ben emperyal dürtüyle ‘Osmanlı’nın çocuğuyum, dinleyeceksiniz beni ha yoksa’ falan demedim” (Ibid)

A.B. üyesi ülkelerin bakanları olduğu anlaşılan “dış aktörlerin”, Türkiye’nin yeni rolünü kabul ettiklerini öne sürmektedir. Öyleyse Türkiye, bu role Batıdan ayrı, Batıya karşı, kendi inisiyatifiyle soyunmuş değildir. Türkiye’nin “yeni rolünü” Batıya karşı oynayamayacağı, Philip Robins’in satırlarından da anlaşılmaktadır. Robins, Erdoğan ve çevresinin “Avro fobiden Avro filiyeye” geçtiğini kaydetmektedir (Robins 2007: 292). A.K.P.’nin umudu A.B. üyeliğinin ülkeye demokrasi ve çoğulculuk getireceği, bu nedenle gelecekteki olası askerî müdahaleyi önleyeceğidir (Ibid).

Bülent Aras ve Rabia Karakyapolat’a göre 1999 Helsinki zirvesinden sonra başlayan ciddi reform süreci, 2002 yılında A.K.P.’nin iktidara gelmesiyle hızlanmıştır. Reform süreci üç alanda etkisini göstermiştir: (i) Ulusal güvenlik anlayışındaki değişimler, (ii) bürokratik-otoriter dış politika yapımından sivil ve toplumsal dış politika yapımına kayma ve (iii) ekonomik liberalizasyon-istikrar (Aras ve Karakyapolat 2007: 472). A.B.’ye uyum reformlarının dış politika üzerinde kayda değer etkileri olmuştur. Suriye ve Mısır gibi Ortadoğu ülkeleriyle serbest ticaret anlaşmaları imzalanmıştır ve bu devletlerle ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Aras ve Karakyapolat’a göre bu adımlar A.B.’den uzaklaşma değil, A.B.’nin Ortadoğu politikasına ek adımlar olarak görülmelidir (Ibid: 476). Hem Türkiye hem Mısır, Barselona sürecinin birer parçasıdır ve 2010 yılında Akdeniz serbest ticaret bölgesine katılmayı planlamaktadırlar. A.B.’nin Ortadoğu politikası için ek adımlar atmanın Türkiye’nin kendi inisiyatifiyle yürüttüğü bir dış politika atağı olduğu söylenemez. Bu nedenle A.K.P.’nin Yeni Osmanlılık olarak adlandırılan “yeni” dış politika anlayışının Batıdan uzaklaşma veya kopma olmadığı açıktır. Yani Türkiye, bölgeyi Batıya bağlamaya çalışmakta, kendini Batıdan uzaklaştırmamaktadır. 1990’lardaki köprü görevinin bir başka türü, kısa bir aradan sonra 2000’lerde de uygulamaya koyulmuştur. Ahmet Davutoğlu da Türkiye’nin temel dış politika hedefini Avrupa’yla bütünleşme olarak ortaya koymuştur (Gümüşel et. al., 2009: 39).

Ömer Taşpınar kapitalizm, küreselleşme ve A.B.'ye katılma amacının A.K.P.'ye İslâmî geçmişini gizlemede ve serbest pazarcı, Batıcı muhafazakâr demokrat parti olduğunu kanıtlamada önemli rol oynadığını öne sürmektedir (Taşpınar, *a.g.e.*, s. 13). A.K.P., A.B. üyeliğini iç ve dış politika gündeminin en tepesine yerleştirmiştir. Böylece Türkiye'nin iş çevrelerinin, birçok liberal entelektüelin ve orta sınıfın çoğunun desteğini kazanmıştır (Ibid). Bu yönde politikalar uygulayan bir partinin Türkiye'yi Batıdan uzaklaştırma niyetinde olmadığı söylenebilir. Taşpınar'a göre Davutoğlu'nun Yeni Osmanlıcılığı, Erbakan'ın politikalarından çok farklıdır: Erbakan Libya, İran, Malezya ve Endonezya gibi Müslüman ülkelerle İslâmî ittifak kurmaya çalışırken A.K.P. önderleri, Batıyla ilişkileri tamamlamak için Doğuya uzanmak istemektedir. Yoksa A.K.P.'nin ve Davutoğlu'nun amacı, Batının yerine Doğuyu koymak değildir (Ibid: 14). Türkiye içeride iktisadî ve siyasî liberalizasyona doğru yol almakta ve A.B. ile iktisadî-siyasî bağları güçlendirmekteyken, Ortadoğu'da da sivil-iktisadî bir güç olarak ortaya çıkmaktadır (Aras ve Karakyapolat, *a.g.e.*, s. 476). Gökhan Koçer de buna benzer düşünceler ileri sürmektedir:

“(...) AKP'nin kök partileri olan MNP-MSP-RP-FP [Millî Nizam Partisi- Millî Selamet Partisi-Refah Partisi-Fazilet Partisi], Türk dış politikasının geleneksel çizgisine en fazla karşı olan kesimi oluşturmuşlardır (...) Ancak, aynı gelenekten gelen AKP açısından farklı bir durum söz konusudur.” (Koçer *a.g.e.*, s. 46)

Türkiye'nin Batıdan uzaklaşmadığının bir göstergesi, A.K.P.'nin “yeni” dış politika anlayışının A.B.D.'den de destek gördüğü iddiasıdır:

“(...) İddia edilenin tersine bu strateji ABD'ye rağmen değil, bizzat onun onayıyla yürüyen bir strateji olarak yürülmektedir. Obama'nın Türkiye ziyaretinde ortaya koyduğu ‘model ortaklık’ kavramı bu onayın bir göstergesidir. ABD emperyalizmi özellikle Ortadoğu'yu görece kendi rolünü oynayabilen bir partnerle şekillendirebileceğinin farkında. (...) Fakat burada bir rolden söz edilirken bunu ABD emperyalizmi emrediyor, Türkiye yapıyor basitliğinde ele almak doğru değildir. ‘Model ortaklık’ aynı zamanda çelişkili-çatışmalı bir ortaklığı içeriyor. Türkiye egemenleri esas olarak ABD çıpasına bağlı (AB değil) Çin-Rusya-İran ve AB'yi hesap eden çok yönlü bir siyaset izliyor. Ahmet Davutoğlu'nun Obama seçildikten sonra ABD'ye yaptığı ziyarette ifade ettiği üzere ‘Obama ile Türkiye'nin dış politika tercihleri ve öncelikleri tamamen örtüşmektedir.’”²⁵

²⁵ Alper Taş, “Yeni Osmanlıcılık Gerçeği”, *BirGün Gazetesi İnternet Sitesi* http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1242900159&year=2009&month=05&day=21

Taş'a göre Obama'nın da ifade ettiği gibi Türkiye, "Doğu ile Batı'nın birbirinden ayrıldığı yer değil, bir araya geldikleri yerdir"; bu dönemde Yeni Osmanlılık, "İslâm ülkelerinin küresel arenada lideri olmaktır". Bunun nedeni ise basittir: İslâm dünyası, küresel sistemin işleyişine çok az katkı sunmaktadır. Yeni Osmanlılık esasen yumuşak güç kavramına dayanmaktadır. Türkiye, Soğuk Savaş ve sonrasında bir dönem için "sert güç" uygulamış, 2000'lerde ise "yumuşak güce" geçiş yapmıştır. Yumuşak güçten kasıt, diğer aktörlerin davranışlarını güç sahibinin önceliklerine göre değiştirmesidir (Oğuzlu 2007: 83). Ömer Taşpınar'a göre yumuşak güç; siyasî, iktisadî, diplomatik ve kültürel etkidir (Taşpınar, *a.g.e.*, s. 15). Taş'a göre yumuşak güç iktisada ve kültüre dayandırılmaya çalışılsa da "(...) bu gücün maceracı yayılmacı askerî bir güce doğru evrildiğini görmek gereklidir.²⁶ Aslında şöyle söylemek daha doğru olacaktır: Yumuşak güce sahip olan bir devletin, etkili olabilmek için önemli çapta askerî bir güce dayanması da gerekmektedir. Askerî gücü yeterli olmayan bir devletin siyasî, diplomatik ve kültürel olarak etkili olamayacağı açıktır. Askerî güç de söz konusu devletin iktisadî gücüyle yakından ilişkilidir. Örneğin A.B.D.'nin iktisadî ve askerî güçten yoksun olduğu düşünülün: Bu durumda A.B.D., dünya çapındaki etkisinden de yoksun kalacaktır. Bir başka deyişle Taş'ın sözlerini tersinden okumak gerekmektedir; yayılmacı devletler için zorunlu işe yaramadığı durumlarda yumuşak güç, hedefe ulaşmakta etkin bir yöntem olarak kullanılabilir. Salt "tarihî veya kültürel derinliğe" dayanan bir yumuşak güç uygulama stratejisinin arzulan amacı gerçekleştirilmeye yetmeyeceğini söylemek mümkündür.

Yukarıda yazılanlara karşın Türkiye'nin Batıdan koptuğu izlenimi veren dış politika uygulamaları nelerdir? Bu uygulamaların gerçekten Türkiye'yi Batıdan uzaklaştırıp uzaklaştırmadığını ele almak gerekmektedir. Türk dış politikasının belli başlı gündem maddeleri arasında Kıbrıs sorunu, İran ve Suriye'yle ilişkiler, İsrail-Filistin sorunu, Irak'taki gelişmeler, A.B.D.-Türkiye ilişkileri, A.B. üyeliği, Rusya-Gürcistan çatışması sayılabilir.

Ortadoğu ve Türkiye

Ortadoğu'nun sorunları çok boyutlu, uzun zamandan beri süregelen ve karmaşık problemlerdir. Türkiye, cumhuriyetin kuruluşundan bu yana bu sorunlara genellikle uzak durmayı tercih etmiştir. Bağdat ve Sadâbâd Paktları örneklerinde ise, bölgede etkin olma amacından çok, kendi güvenliğini sağlama alma amacı

²⁶ Alper Taş, "Yeni Osmanlılık Gerçeği", *BirGün Gazetesi İnternet Sitesi* http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1242900159&year=2009&month=05&day=21

öne çıkmıştır. Çeşitli dönemlerde Ortadoğu devletleriyle yakınlaşmaya çalışıldıysa da bu yöndeki çabalar, bölge ülkelerince kuşkuyla karşılanmıştır. Soğuk Savaş döneminde Arap milliyetçileri Türkiye’yi Batı düzeninin jandarması olarak algılamıştır. Bu durum hâlâ devam etmektedir: İki taraf da birbirine karşı şüpheyle yaklaşmaktadır (Rouleau, *a.g.y.*, s. 115). Oğuzlu, Soğuk Savaş boyunca Türkiye’nin N.A.T.O.’nun bölgedeki doğal uzantısı olarak görüldüğünü belirtmektedir; N.A.T.O. bölgede emperyal güçlerin bir kurumudur ve bu örgüte üyeliği, Türkiye’nin imajını olumsuz etkilemiştir (Oğuzlu, *a.g.y.*, s. 85). Tam tersi görüşler mevcutsa da bugün için Arapların Türkiye’ye bakışının köklü bir değişime uğradığını iddia etmek güçtür.²⁷

Ankara son dönemde genelde Ortadoğu, özelde Arap devletleriyle ilişkilerini düzeltme yolunda çeşitli adımlar atmaktadır. Türkiye’nin son yıllarda Ortadoğu’ya özel önem vermesinin sebebi, güvenlik kaygıları ve ticarî imkânlar şeklinde özetlenebilir. Irak’ta yaşananlar, bölgedeki en önemli değişikliklerden biridir. Irak’ın değişen yapısı, Türkiye’yi de derinden etkilemektedir. Mart 2003’te *A.B.D.’nin Irak’ı işgali ve Saddam Hüseyin’in devrilmesiyle* ülke Şîî ve Sünnî Arap bölgeleri ve Kuzey Irak şeklinde fiilî ve hukukî olarak üçe bölünmüştür. Yeni yapının Türkiye’yi daha fazla ilgilendiren bölümü, Kuzey Irak’taki yeni oluşumdur. Çünkü bu bölgede bir Kürt yönetimi vücuda getirilmiştir. Türkiye başlangıçta bu oluşuma kendi güvenliği ve bölgedeki Türkmenleri neden göstererek itiraz etmiştir. 1990’lar boyunca Kürt ayrılıkçılığı ve irtica, yeni ulusal güvenlik tehditleri olarak Millî Güvenlik Siyaset Belgesi’ne dâhil edilmiştir. Dönemin Genelkurmay Başkanı bu konuların dış tehditlerden daha vahim olduğunu belirtmiştir (Aras ve Karakyapolat, *a.g.y.*, s. 472). 2000’lerde de benzer bir durumdan bahsedilebilir. Irak’a ilişkin olarak Ankara’nın iki tehdit kaygısı bulunmaktadır: (i) Kuzey Irak’taki Kürt özerkliğinin ya da bağımsızlığının Türkiye’deki Kürt nüfus üzerinde yaratacağı etki ve (ii) Irak’ta kurulacak zayıf bir merkezî hükümetin bölgenin P.K.K. için “güvenli bir cennet” hâline gelme ihtimali (Ibid: 480). Ankara etnik ayrılıkçılık ve mezhep kargaşalıkları korkusundan ötürü bölgenin istikrarsızlaşmasını istememektedir. A.K.P. çeşitli defalar A.B.D.’nin Irak işgalinde Türkiye topraklarını kullanması için Türkiye Büyük Millet Meclisi (T.B.M.M.)’nde yapılacak olan oylamayı ertelemiş ve A.B.D.’yle tazminat konusunda sıkı pazarlıklar yapmıştır (Taşpınar, *a.g.e.*, s. 18). A.K.P. ve zamanın Dışişleri Bakanı Abdullah

²⁷ Emre Kızılkaya bu konuda şunları not etmektedir: “Diğer yandan çok daha ciddî bir gelişme olarak, Arap dışişleri bakanları ‘bizim meselelerimize Arap olmayanlar karışmasın’ diye Türkiye’yi üstü kapalı bir biçimde eleştiriyorlar.” Emre Kızılkaya, “Yeni Osmanlılık rüyasına karşı denge siyaseti”, *Hürriyet Gazetesi İnternet Sitesi* <<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/10935636.asp?gid=200>>

Gül, Türkiye'nin bölgesel barış girişimiyle Irak'ın komşularını harekete geçirerek savaşı önleyebileceğine inanmış, bu amaca yönelik olarak savaştan haftalar önce altı bölge devletini -Türkiye'yle birlikte Mısır, Ürdün, İran, Suudî Arabistan ve Suriye- bir araya getirmiştir (Ibid). Sonuçta A.B.D.'nin saldırısını önleme maksatlı İstanbul Deklarasyonu ortaya çıkmıştır. Bu uğraşlar Irak'ın toprak bütünlüğünü korumak için verilmişti ama bu başarılamamıştır. A.B.D. işgali de Irak'ta etnisite ve mezhep temelli federal bir oluşmasına yol açmıştır. Bu da Ankara'nın korkulu rüyasıdır. Dolayısıyla Türkiye'deki sivil ve askerî bürokrasinin gözünde Irak'ın toprak bütünlüğü "kırmızıçizgi" hâline gelmiştir. Aras ve Karakyapolat'a göre A.K.P. olaya bu şekilde bakmamıştır. Tersine, değişik bir politika izleyerek Irak'taki sorunlara "daha uyumlu ve esnek" yaklaşmıştır: Yeni politika "etnik ve mezhebî ayrımlara bakılmaksızın çeşitli toplum kesimleriyle ilişki kurulması" şeklinde biçimlendirilmiştir (Aras ve Karakyapolat, *a.g.y.*, s. 481). Aras ve Karakyapolat bunun sadece Kürt özerkliğinin kaçınılmazlığına pragmatik bir karşılık olmadığını, aynı zamanda dışarıdan gelen tehdit algısı geleneğinden uzaklaşmak anlamına geldiğini iddia etmektedir (Ibid). Öte yandan tam anlamıyla böyle olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü hükümet aynı zamanda A.B.D.'den de destek beklediğini, bu konuda A.B.D.'nin üzerine düşeni yerine getirmesi gerektiğini sıklıkla yinelemektedir.²⁸ Aynı zamanda hükümet, sınır ötesi operasyon seçeneğini de tamamıyla terk etmiş değildir.²⁹ Çünkü bu seçenek askerî gücün

²⁸ 23 Mayıs 2007 tarihinde *ATV Ana Haber Bülteni*'ne katılan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, A.B.D.'nin üstüne düşeni yapması gerektiğini söylemiştir: "Kuzey Irak'ta konuşlanmaya yönelik ABD ve koalisyon güçlerinden beklentilerimiz var. Bu terör örgütünün arkasında şu vardır, bu vardır şeklindeki açıklamalar süreci etkiliyor." *Haberler.Com Internet Sitesi* <<http://www.haberler.com/sinir-otesi-operasyona-vakti-saati-geldi-haberi/>>

²⁹ Aynı bültende Erdoğan, sınır ötesi operasyon hakkında da konuşmuştur: "Erdoğan, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Büyükanıt'ın 'Kuzey Irak'a operasyon yapılmalı ama siyasi kararın ortaya çıkması gerekir' yönündeki sözlerinin hatırlatılması üzerine, şunları söyledi: 'Biz şimdi ülkemizin huzuru, mutluluğu neyi gerektiriyorsa bunu yaparız ve bu konuda da bizim güvenlik güçlerimizle askerimizle polisimizle ayrı düşmemiz söz konusu olamaz. Yapılması gereken neyse sınır ötesi, sınır içi bunun vakti saati geldiğinde zaten iletişimlerimiz anında kurulur. Bunun için belli ön hazırlıklar zaten her zaman vardır. Burası Türkiye Cumhuriyeti devleti, kabile değil. Böyle bir şeyde anında atılması gereken adımları atacak güçteyiz. Zaten polisimiz, askerimiz hazır durumda. Şu anda zaten hassasiyet var. Bu konuda adım atılması gerektiğinde bu adım atılır, hiç gecikmez. Siyasi irade olarak biz zaten her zaman özellikle terör konusunda güvenlik güçlerimize şunu söyledik 'Şu anda Parlamento hariç bizden istediğiniz yetki varsa öyleyin her zaman veririz. Ama işin Parlamento boyutu olduğu zaman o ayrı, o olağanüstü bir haldir. O zaman Parlamento toplantıya çağırılır ve bununla ilgili karar alınır. Ama şimdiden zamanı zemini belli olmayan bir yerle ilgili herhalde parlamentodan karar çıkartılacak olursa bunun geleceğe yönelik ülkeler arasında neler getireceğini takdir edersiniz. Ama geldiği zaman parlamentodan bir kararı kesinlikle alırız ve desteği veririz. Ülkemizin buradaki çıkarları önemlidir. Halkımızın huzuru ve mutluluğu için ne ya-

devreye sokulması anlamına gelmektedir ve “yumuşak güç” kavramının mantığına terstir.

Taşpınar’a göre işgalden bu yana Türkiye’nin en büyük korkusu meydana gelmiştir: Irak uluslararası terörizmi beslemeye başlamış, mezhebî ve etnik şiddetle yüz yüze kalmış, Tahran’ın bu ülkedeki etkisi artmış ve Irak Kürtlerinin özerklik isteği daha fazla dillendirilmeye başlanmıştır (Taşpınar, *a.g.e.*, s. 19). Aras ve Karakyapolat’ın iddiasının aksine, Taşpınar A.K.P.’nin “Şif hilâlinin” oluşmasını önlemek için Sünnî dayanışması kurmak istediğini öne sürmektedir (Ibid: 20).

A.K.P.’nin soruna bakışında bir mezhebî tınının varlığından kuşkulansa bile temel güdü güvenliğe, ticarete ve enerji ihtiyacına dayandırılabilir. Rusya ve İran’la sorun yaşanması durumunda petrol nedeniyle Irak-Türkiye ilişkilerinin yeteri kadar yakın olması gerekmektedir. Irak enerji temininde Türkiye için alternatif olma konumunu korumaktadır. Türkiye menşeli firmaların Kuzey Irak’taki yatırımları, işin ticaret boyutunu oluşturmaktadır. Dışişleri Bakanlığı da bu duruma dikkat çekerek Ortadoğu’yla ticareti geliştirme stratejileri sayesinde dış ticaretin hacmi ve yapısının değiştiğini belirtmektedir.³⁰ Bölgenin uluslararası ticarete daha fazla dâhil olabilmesi için istikrarın önemi büyüktür. Bölgede barışın sağlanması Türkiye’nin güvenliğine de kazancına da doğrudan etkide bulunacaktır. A.K.P. bölgeye mezhebî açıdan baksa da aslolan, hükümetin iktisadî programını ve ekonomik çıkarları güvence altına almaktır. Bunun Batıdan uzaklaşılması olarak yorumlanması mantıklı görünmemektedir. Dış politikanın topyekûn Batıdan uzaklaştığı iddialarının karşısında Ermenistan’la başlatılan yeni dönem, aksinin en önemli kanıtlarından biridir ve çalışmada ele alınmasının nedeni de budur. Bu devletle yeni dönemin kesintiye uğraması söz konusu olursa bu, dış politikada Batıdan uzaklaşma sonucunda değil, Ermenistan’ın tutumundan ve bu tutum sonucunda oluşan içerideki baskılardan kaynaklanacak gibi görünmektedir.

İsrail-Filistin Sorunu ve A.K.P. Hükümetleri

pılması gerekiyorsa yaparız. Komşularımız, komşuluk hukukunu asla çiğnememelidir. ABD siyasi müttefikimiz. Biz onların daveti üzerine ta Afganistan'a gidiyoruz. Amerika üzerine düşeni yapmalı. Vakti saati geldi, beklenenler olmuyorsa o zaman Türkiye'nin bir yerlerden emir almaya da ihtiyacı yok. Amerika'ya rağmen diye bir şey yok zaten. Türkiye'yi uluslararası platformda bağlayan NATO'dur. Ülkemiz tehdit altındaysa atmamız gereken adımlar var. Burada bize yardımcı olması gereken ülkelerin atması gereken adımlar var. Biz burada kararımızı verir, adımımızı atarız. Kimseden şüphesi olmasın. Çok açık ve net!” *Haberler.Com Internet Sitesi* <<http://www.haberler.com/sinir-otesi-operasyona-vakti-saati-geldi-haberi/>>

³⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı *Internet Sitesi* <<http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelistmeler.tr.mfa>>

Köklü bir geçmişi bulunan *İsrail-Filistin sorunu*nda A.K.P. hükümetlerinin tutumu, Batılılarca en fazla eleştirilen başlıklardan birisidir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Davos zirvesindeki davranışı, Türkiye'nin Batıdan uzaklaşığına dair sunulan kanıtlardan biri olarak öne sürülmektedir. Öte yandan bu çıkış, Türkiye'de muhalif çevrelerce iç siyasete ve Ortadoğu'ya yönelik bir puan toplama girişimi olarak nitelendirilmiştir. Tabanı dolayısıyla A.K.P. Filistin söz konusu olduğunda hassasiyet göstermek zorundadır. Ayrıca Arap ve İslâm dünyasında etkin ve saygın bir konuma sahip olabilmenin yolu, Filistin tarafını desteklemekten geçmektedir. 2000 İntifadası Türkiye kamuoyunda Filistinlilere sempatinin artmasına neden olmuştur (Robins, *a.g.y.*, s. 299). Bu da A.K.P.'yi "kırılğan bir denge" inşa etmeye yöneltmiştir: İsrail'le de Filistin'le de bağları koparmamak şeklindeki bu denge, realist bir yaklaşımdır (Ibid). Kemalist bürokratik yapı İsrail'le işbirliğini sürdürürken, A.K.P. İsrail'e keskin eleştiriler yöneltecektir (Ibid 300). Erdoğan'ın Davos'taki çıkışı bu tespite uygundur. Mustafa Zeyn, Haaretz gazetesinden aktararak ismi verilmeyen bir Millî Güvenlik Kurulu (M.G.K.) üyesinin şunları söylediğini iddia etmiştir:

“Arapların imparatorluğa yönelik tarihî ihaneti, biz Türklerin bilincine kök salmıştır. Bölgeye Osmanlı gibi bakıyoruz ve bu bağlamda İsrail müttefikimiz.”³¹

Bu sözler Robins'in belirttiği Türkiye'nin ikili tavrına bir kanıt olarak sunulabilir. Hükümet İsrail'e eleştiriler yöneltirken, bürokrasi ise İsrail'e göz kırpmaktadır. Bu durum bürokrasi ve hükümet arasında bir çekişme ve çelişmeye mi işaret etmektedir, yoksa Ortadoğu'da Robins'in de öne sürdüğü gibi bağları koparmamak amacıyla denge inşa etme niyetinin sonucu mudur? Bu soruya bakılan açıya göre yanıt verilebilir. Ancak, aşağıda da ele alınacağı gibi, İsrail ile askerî-ticarî bağların koparılmaması, amacın kırılğan da olsa bir denge kurmak için çaba gösterildiği ihtimalini güçlendirmektedir.

Aras ve Karakyapolat Türk dış politikasını oluşturanların Filistin sorununu sorumluluk alanı ve Ortadoğu'da yapıcı bir Türkiye rolü için fırsat olarak değerlendirmektedir; Türkiye'nin “yeni” coğrafi imajı daha güven verici bir rol oynamaya izin vermektedir (Aras ve Karakyapolat, *a.g.y.*, s. 478).

Diğer taraftan İsrail'e karşı çıkışta bulunan ilk Türk siyasetçisi Erdoğan'dır. Daha önce eski başbakan Bülent Ecevit, İsrail'in 2002 Nisanındaki Cenin

³¹ Mustafa Zeyn, “‘Yeni Osmanlıcılık’ eğilimi güçleniyor”, *Radikal Gazetesi İnternet Sitesi*, <<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=923354&Date=25.02.2009&CategoryID=99>>

operasyonunu soykırım olarak nitelemiştir (Robins, a.g.y., s. 299). Fakat Ecevit, daha sonra geri adım atmıştır. 2009 yılında, 1996 tarihli Türkiye-İsrail askerî antlaşmasına istinaden her sene yapılan Anadolu Kartalı tatbikatına İsrail çağırılmamıştır. Erdoğan, İsrail'in tatbikat dışı bırakılmasını Türkiye kamuoyuna dayandırmıştır.³²

A.K.P.'nin Türkiye'yi Batıdan koparan bir politika izlediğini öne sürenlerin bir başka argümanı, Ocak 2006'da Halid Meşal önderliğindeki HAMAS delegasyonunun Ankara'daki temaslarının hükümetin niyetini ortaya koyduğudur. Fakat hükümet bu ziyaretin Türkiye'nin Ortadoğu'da daha büyük diplomatik bir rol oynama yetisi vereceğini umut etmiştir (Taşpınar, a.g.e., s. 25). A.K.P. kendini "HAMAS'a gereken mesajları verdiğini" söyleyerek savunmuştur (Ibid).

Başbakan Erdoğan'ın çıkışının ve bölgede saygın bir imaj yaratma hedefinin İsrail-Türkiye ilişkilerine olumsuz bir etkide bulunduğu bir gerçektir. Milliyet gazetesinin Haaretz'e dayanarak verdiği habere göre İsrail Savunma Bakanlığı Siyasî Güvenlik Bürosu Başkanı Amos Gilad, "kendisine HAMAS'ın mesajını iletmek isteyen Başbakan Erdoğan'ın Dış Politika Başdanışmanı Ahmet Davutoğlu ile görüşmeyi reddetmiştir."³³ Hem İsrail'le hem de Araplar ve Filistin'le aynı anda pürüzsüz ilişkiler kurmak mümkün olmayacağından ve iç siyaseti de göz önünde bulundurma gerekliliğinden, Erdoğan'ın çıkışı mantıklı addedilebilir. Kaldı ki İsrail'le ilişkilerin bir de iktisadî-ticarî boyutu mevcuttur ve bu boyutun ihmal edildiği söylenemez. Örneğin, Ocak 2007'de Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (T.O.B.B.), İsrail'deki Erez sanayi bölgesini yeniden canlandırma projesine ilişkin atılacak adımları görüşmek üzere Ankara Forumu'nun dördüncü toplantısını gerçekleştirmiş ve ortak bildirge yayımlayarak uygulama aşamasına geçme kararını duyurmuştur (Aras ve Karakyapolat, a.g.y., s. 479). Aşağıda Ankara Forumu'nun diğer toplantılarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır:

"Türkiye'nin barışın tesisi çabalarına ekonomik alanda yaptığı katkıların en somut ifadesi, ülkemizin öncülüğünde 2005 yılında Türkiye (TOBB), İsrail (İsrail İmalatçılar Birliği) ve Filistin'den (Filistin Ticaret Odaları Federasyonu) işadamlarının katılımıyla kurulan Ankara Forumu aracılığıyla Filistin'de sanayi bölgeleri kurma projeleridir. 27 Nisan 2005 tarihinde Ankara'da gerçekleştirdiği ilk toplantı-

³² <http://english.aljazeera.net/focus/2009/03/200934165449939647.html> Ahmed Cenabî'nin habesine göre Erdoğan şöyle demiştir: "Siyasî iktidar sahipleri, kamuoyunu gözönüne almalıdır... Bu bir nezaket sorunudur... Ben halkın, Türkiye'nin kendi kararlarını alan güçlü bir ülke olduğunu bilmesini istiyorum. Kimseden emir almayız!"

³³ *Milliyet Gazetesi İnternet Sitesi* <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=Haber_Detay&ArticleID=1049732>

tıdan sonra, 8 Haziran 2005'te Kudüs'te, 20-21 Eylül 2005'te İstanbul'da, 15 Ocak 2007'de Tel Aviv'de, 30 Mart 2007'de Vaşington'da ve 4 Eylül 2007'de Kudüs'te olmak üzere 6 kez toplanan Forum, 7. toplantısını 13 Kasım 2007 tarihinde Ankara'da Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, İsrail Devlet Başkanı Shimon Peres ve FUY Başkanı Mahmud Abbas'ın eşbaşkanlıklarında yapmış ve bu toplantıda, Hamas'ın Haziran 2007'de Gazze'nin kontrolünü ele geçirmesi sonrasındaki gelişmeler nedeniyle askıya alınan Erez Sanayi Bölgesi'nin yeniden canlandırılması projesine ilaveten, Batı Şeria'daki Tarkumiye'de de bir sanayi bölgesi kurulması ortak imzalarla karar altına alınmıştır. Sözkonusu proje Orta Doğu Dörtlüsü Temsilcisi Tony Blair tarafından desteklenmeye değer öncelikli dört proje arasına alınmıştır. (Blair tarafından desteklenmeye değer olarak belirlenen diğer üç proje, Almanya tarafından Calume'de inşa edilmesi öngörülen sanayi bölgesi altyapısı projesi, Japon finansmanı ile Eriha'da gerçekleştirilmesi planlanan 'Barış Koridoru' projesi ve Dünya Bankası tarafından kuzey Gazze'de gerçekleştirilecek olan acil kanalizasyon artırma projesidir.)³⁴

İran-Suriye-Türkiye İlişkileri

A.K.P.'nin *İran ve Suriye*'ye yaklaşımı da pragmatik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Birincisi, Türkiye, Suriye ve İran'ın ortak bir güvenlik kaygısına sahiptir. Üç ülke de Kürt ayrılıkçı hareketi ile karşı karşıyadır. İkincisi, ticaret üç ülkenin birbiriyle ilişkilerinde belirleyici etmenlerden biridir. Üçüncüsü, Türkiye enerji temininde İran'a bağımlıdır. Dördüncüsü, İran ve Suriye yalıtılmışlıklarını azaltabilmek için Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır. Son olarak, Türkiye ile Suriye sınır aşan sular konusunda zaman zaman ters düşmektedir.

Robins'e göre Türkiye ve Suriye, 1998 yılında P.K.K. lideri Abdullah Öcalan'ın Suriye'den sınır dışı edilmesinden sonra ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır. Suriye yalıtılmışlıktan kurtulmak için, Türkiye terörizmi ancak Şam sayesinde durdurabileceğini anlamasından ötürü bu yola girmiştir (Robins, *a.g.y.*, s. 296). İran ve Suriye örneklerinde de görüldüğü gibi, bir devletin herhangi bir ittifakın içinde yer alması, onun çevresiyle ilişkilerini tamamen koparacağı anlamına gelmez. Çeşitli çıkarlar ve sorunlar nedeniyle oluşturulan diyalog, ikili anlaşmalar ya da geçici ittifaklar ulus devletler için vazgeçilmezdir. Ayrıca İran ve Suriye gibi tecrit edilmiş iki devleti uluslararası sisteme daha fazla entegre etmek, hem Türkiye'nin hem de Batının çıkarına olacaktır.

Batılı Devletler ve Kurumlarla İlişkiler

³⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi <<http://www.mfa.gov.tr/orta-dogu-baris-sureci.tr.mfa>>

Bu başlıklar Batıyla sorun yaratan gelişmeler olarak değerlendirilse de “Yeni Osmanlılık” politikasının ideologları ve uygulayıcılarının Batıdan kopma niyetinde olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin A.K.P.’nin *N.A.T.O.* üyeliği ile ilgili bir çekincesinin bulunmadığı, Bosna-Hersek’i bu örgüte üye kabul ettirme girişimlerinde görülebilir.³⁵ Batıdan kopmakta olan Türkiye, niçin Bosna-Hersek gibi bir potansiyel müttefikini *N.A.T.O.*’ya kabul ettirmek istemektedir? Bu, Ankara’nın uzun erimde Batı ittifakından ve sisteminden çıkma gibi bir niyeti olmadığına dair bir kanıttır. A.K.P. önderliğinden *N.A.T.O.* aleyhtarı söylemi de kaydedilmemiştir. Aksi yönde beyanata rastlamak ise mümkündür. Örneğin Ahmet Davutoğlu bir röportajında, Türkiye’nin en kurumsal bağının transatlantik ilişkileri -*N.A.T.O.* üyeliği- olduğunu söylemiştir (Gümüşel, *a.g.e.*). Bunlara ek olarak A.K.P., Türkiye ile A.B.D. arasındaki ikili antlaşmaları hiçbir zaman gündeme getirmemiştir. Oysa bu antlaşmalar, 1960’larda Türkiye Büyük Millet Meclisi(T.B.M.M.)’nde sert tartışmalara neden olmuştur.

A.B. konusunda da durum farklı değildir.³⁶ A.K.P. tam üyelik yolunda önemli adımlar atmıştır. Hattâ bu konuda en fazla yol kateden hükümet, 2002 yılından beri iktidarda bulunan A.K.P.’dir. 2004 Aralığı’nda A.B. Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini başlatma kararı almıştır. Oğuzlu’ya göre Türkiye’nin sert gücü, A.B. üyeliğinin önünde bir engel oluşturmuştur (Oğuzlu, *a.g.y.*, s. 90). Dolayısıyla A.K.P. dış politika konularına güvenlik sorunları ve askerî sorunlar olarak bakmaktan vazgeçerek A.B.’nin şart koştuğu çizgiye yaklaşmayı seçmiştir. Bu da A.B.-Türkiye ilişkilerinde yeni bir dönem başlatmıştır.

A.B.D. ile Irak tezkeresi, Afganistan’a muharip birlik gönderme gibi konularda sıkıntılar yaşansa da bunlar ipleri koparmayla sonuçlanacak kadar derin bunalımlar değildir. Öte yandan A.K.P. iktidara geldiğinden bu yana, A.B.D.’nin Afganistan ve Irak topraklarına yönelik operasyonlarında İncirlik Hava Üssü’nü kullanmasına verilen iznin süresini uzatmaktan geri durmamıştır.

Kıbrıs Sorunu

Kıbrıs sorununa gelindiğinde, Ankara’nın tezleri ve çözüm önerilerinin Batıyla ve Yunan-Rum tarafıyla çatışmalı olduğu ortadadır. 1950’lerde ortaya

³⁵ *Star Gazetesi İnternet Sitesi* <<http://www.stargazete.com/politika/turkiye-den-nato-ya-bosna-baskisi-haber-229433.htm>>

³⁶ *soL Haber Portalı* <<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/eksen-kaymasi-yok-kiskanclik-var-haberi-20031>>

çıkan bunalım, 1970’lerde doruğa ulaşmış ve 19744 yılında Türkiye’nin askerî müdahalesi, buna karşılık A.B.D.’nin Türkiye’ye ambargo uygulamasına kadar varmıştır. Kıbrıs’taki mevcut durum, Türkiye-A.B. ilişkilerinde de önemli bir etmen olarak rol almıştır. 2000’lerde Kıbrıs sorununda birtakım gelişmeler yaşanmıştır.

Philip Robins’e göre Kıbrıs, uzun zaman için Kemalistlerin “kutsal ineği” olmuştur (Robins, a.g.e., s. 297).³⁷ Robins A.K.P. için ise tam tersini söylemektedir. A.K.P. sorunu Aralık 2002 A.B. zirvesinde çözmeye çalışmıştır A.K.P. Kıbrıs’ın A.B. ile daha yakın ilişkilere bir engel teşkil ettiğinin farkındadır (Ibid). Dolayısıyla A.K.P.’nin Kıbrıs politikası oportünizmin değil, soruna yaklaşımın tümünden değişmesinin göstergesidir. Kıbrıs konusundaki politika değişikliği A.B. üyeliğinin önündeki bir engelin kaldırılmaya çalışılması olarak yorumlanabilir. Annan planının Ankara tarafından onaylanması ve desteklenmesi, Türkiye’nin tezlerine uygun ve şimdilik en kazançlı tasarı olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Kıbrıs sorununun her iki tarafın da kabul edebileceği bir çözümle noktalanmasının, hem A.B. ile ilişkilerde daha ileri bir aşamaya geçilmesi hem de komşu ülkelerden Yunanistan ile problemlili konulardan birinin ortadan kalkması anlamına geleceği addedilmektedir. A.B. üyeliği yolunda, bu örgüte üye bir devletle sorunu çözme yoluna gitmenin A.B.’den veya genel anlamıyla Batıdan uzaklaşmanın tersi bir amacı olsa gerektir.

Kafkaslar: Rusya-Gürcistan Çatışması ve Ermenistan-Türkiye İlişkileri

Bilindiği gibi 2008 yılının ikinci yarısı Rusya-Gürcistan çatışmasına sahne olmuştur. Bu çatışmanın kaynağı Gürcistan ile özerk Osetya arasındaki anlaşmazlıktır. Ağustos ayının başında Oset milislerle Gürcü kuvvetleri arasında çatışmalar yaşanmış, bu çatışmalara Rus kuvvetlerinin de dâhil olmasıyla 12 Rus askerî yaşamını yitirmiştir. Gürcistan Başbakanı Saakaşvili sürmekte olan çatışmaları “Güney Osetya’yı özgürleştirme operasyonu” olarak nitelemiştir.³⁸ Gürcistan ve Rusya, bölgedeki Amerikan etkisinin artması dolayısıyla sorunlu ilişkilere sahip bulunmaktadır. Rusya, Gürcistan’ın Osetya’daki eylemini çıkarlarına aykırı görmüş ve müdahil olmuştur. M. Özcan Ültanır olayı Rusya’yı suçlar bir ifadeyle açıklasa da Moskova, asıl sorumlunun Gürcistan ve N.A.T.O. olduğunu iddia etmektedir.

³⁷ Kemalistlerden kastı, Türkiye’de devlet yönetimine sahip olduğu iddia edilen askerî-siyasî bürokrasidir. Yukarıda da ele alındığı gibi bu geleneği kıranların önce Turgut Özal ve sonra A.K.P. olduğu öne sürülmektedir.

³⁸ M. Özcan Ültanır, “Kafkaslarda Patlayan Volkan: Gürcistan”, *TURKSAM İnternet Sitesi*, <<http://www.turksam.org/tr/a1471.html>>

Moskova'ya göre N.A.T.O. saldırganı kurban olarak göstermeye çalışmıştır. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, N.A.T.O.'nun Gürcistan'daki çatışmalarla ilgili açıklamasını taraflı bularak ittifakı "Tiflis'teki suçlu rejimi kurtarmaya çalışmakla" itham etmiştir.³⁹ Bunalım sürerken A.B.D. Gürcistan'a destek için iki askerî hastane gemisini Boğazlardan geçirmek istemiştir. Türkiye ise buna izin vermemiştir çünkü bu izin, Rusya'nın Montrö Antlaşması'nda revizyon isteme hakkını kazanmasına yol açacaktır (Ibid).

Türkiye, Gürcistan'la yakınlığı, bölgedeki iktisadî ve siyasî bağlarına karşın, dikkate değer bir biçimde yumuşak bir tepki vermiştir.⁴⁰ Ankara'nın bu konuda görece tepkisiz kalmasının nedeni, Gürcistan'la olduğu kadar Rusya'yla da önemli ticarî ilişkiler içinde bulunmasıdır. Ayrıca Türkiye, enerji temininde Rusya'ya bağımlıdır. Dolayısıyla Ankara'nın Moskova'ya kolayca sırtını dönmesi beklenemez. Ankara'nın bu çatışmada sessizliğini koruması Yeni Osmanlıcılığın değil, ihtiyaçlarının bir sonucudur. Denilebilir ki bu çatışmanın Türkiye'yi Batıdan uzaklaştıracak ya da Rusya'ya angaje edecek etkide bulunmamıştır:

"(...) Bu denkleme [Rusya'yla ticarî, Gürcistan'la ticarî-siyasî-askerî ilişkiler] bir de Türkiye'nin stratejik müttefiki ABD eklenince, çok değişkenli çapraşık yapı ortaya çıkıyor ve şimdilik çözümsüz olan bu denklem, Türkiye'nin bölgedeki hareketini zorlaştırıyor. Üstelik Türkiye güneydoğudaki Irak ve yanı başındaki İran nedeniyle tehdit altında iken, şimdi Rusya ile Batı'nın Gürcistan üzerinden çekişmesi, kuzeydoğusunda Türkiye'ye karşı bir başka tehdit oluşturmuş bulunuyor. Kısacası, Türkiye arada sıkışmış durumda." (Ültanır, a.g.y.)

Ankara bu sıkışıklığı dondurma çabasındadır. Bağımlılığı ve ticarî ilişkilerinden ötürü A.B.D.'ye açıkça destek verememiştir.

Türkiye-Ermenistan ilişkileri başlangıcından beri problematiktir. Ermenistan'ın 1915 yılında yaşananları soykırım olarak nitelemesi ve toprak talebi, Türkiye'nin ASALA ve Dağlık Karabağ'dan ötürü Ermenistan'la temasının en alt seviyede olması bozuk ilişkilerin nedenidir. Ancak, 2000'lerin ortalarından itibaren, "komşularla sıfır sorun" politikasının gereği, bu ülkeyle sorunların giderilmesi için girişimler başlatılmış, bunun sonucunda 2009 yılında Türkiye ile Ermenistan arasında bir protokol imzalanmıştır. "Ermeni açılımı" adı verilen Türkiye-

³⁹ 8Sütun Haber Portalı <<http://www.8sutun.com/haberdetay.asp?tarikh=02.11.2009&Newsid=5985&Categoryid=11>>

⁴⁰ Sinan İkinci ve Peter Schwarz, "Gürcistan çatışması Türkiye'yi ikilemede bıraktı", *World Socialist Web Site*, <<http://www.wsws.org/tr/2008/sep2008/geor-s16.shtml>>

Ermenistan yakınlaşması, bölgesel güç olma iddiasındaki Türkiye için elzemdir. Yukarıda ele alınan yumuşak güç kavramının bir yansıması olarak bölgedeki ilişkilerini düzeltme yoluna giden Türkiye, Ermenistan'a da aynı politika çerçevesinde yaklaşmıştır. Protokolde atılacak adımlar arasında ortak sınırın açılması, tarafların karşılıklı olarak sınırlara saygı göstermesi, tarihsel kaynak ve arşivlerin tarafsız ve bilimsel bir şekilde incelenmesini de içerecek diyalog kurulması, tarihsel boyuta ilişkin alt komisyon oluşturulması gibi maddeler bulunmaktadır.⁴¹ Protokol iyi komşuluk ilişkilerini sağlamaktan öte bir amaca yönelik görünmemekle birlikte, iki devlet arasında bir yumuşamanın yaşandığına da işaret etmektedir. Fakat protokolün imzalanması, 2010 Dünya Kupası grup elemeleri dolayısıyla oynanan iki maçı cumhurbaşkanlarının birlikte izlemesi ve Türkiye'de oynanan maça Azerbaycan bayraklarının alınmaması, Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinde gerginliğe neden olmuştur.

Ermenistan-Türkiye yakınlaşması Yeni Osmanlıcılığın Kafkaslara yansması olarak değerlendirilebilir. Osmanlı döneminin tarihî-kültürel mirası Ermenileri, dolayısıyla Ermenistan'ı da kapsamaktadır. Fakat tarihî-kültürel mirastan daha önemli bir konu, diaspora Ermenilerinin başta A.B.D. ve Fransa'daki faaliyetleri ile soykırım iddialarıdır. Öyle anlaşılmaktadır ki Ankara, bu iddialarla yüz yüze kalmaktan kurtulmanın çaresini Ermenistan ile ilişkileri güçlendirmekte bulmuştur. Erivan'la kurulacak diyalogun diasporayı etkisiz kılacağı düşünülüyor söylenebilir. Ayrıca enerji nakil rotasının güvenliği, rotanın desteklenmesi ve ticaret gibi konular da ikili ilişkilerin iyileşmesinin nedenlerindedir. Türkiye-Ermenistan arasındaki sınır kapısının açılması, Ermenistan için önemlidir. Bunun yanı sıra Ermenistan'la sorunların çözülmesi, Türkiye-A.B. ilişkilerinde de olumlu etki yaratabilir. Bunlardan ötürü Türkiye, Ermenistan'la diyalog arayışına girmiştir. Kısacası, Ermenistan'la daha iyi ilişkilere sahip olma arzusu ve amacı Doğuya yöneliş değil, pragmatik bir politikanın sonucu olarak görülmelidir.

Sonuç

Çalışmada Yeni Osmanlılık kavramının kullanılmasının birkaç açıdan önemi bulunmaktadır. Birincisi A.K.P., dış ilişkilerdeki "tarihî ve kültürel derinliği" Osmanlı mirasına dayandırmaktadır. Yani Türkiye'nin bölgedeki "mirası ve sorumluluğunu" bir tür meşrulaştırma aygıtı olarak görmektedir; Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılıdır ve doğal olarak imparatorluğun hüküm sürdüğü

⁴¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi <www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/turkiye-ermenis-tan-turkce.pdf>

coğrafyada çıkarları mevcuttur. İkincisi Yeni Osmanlılık, bölgesel güç olma iddiasının bir dayanağıdır. Bu, yine Osmanlı geçmişine işaret etmektedir; Türkiye'nin hem geçmişte hem de bugün bölgesinin -ya da bölgelerinin; salt Ortadoğu değil, Kafkasya ve Balkanların- "en güçlü ve en etkili devleti" olduğuna yapılan bir göndermedir. Üçüncüsü bu kavram, içinde bulunulan dönemin dış politika yönelimini sınıflandırmak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla A.K.P. iktidarının dış politikasını simgelemektedir. Bu nedenlerle Yeni Osmanlılık kavramının çalışmada kullanılması elzem görülmüştür.

A.K.P.'nin ve Davutoğlu'nun dış siyaset anlayışı, yukarıda da açıklandığı gibi "yumuşak güce"; komşularla ve yakın coğrafyadaki devletlerle iyi geçinmeye, böylece Türkiye'nin saygınlığını, etkisini ve gücünü artırmaya yönelik görünmektedir. Son dönemde Türkiye'nin dış politikası konformist ve pragmatik olarak nitelenebilir. Alper Taş, Yeni Osmanlılığın ideologlarının bu stratejiyi Türkiye'nin yüzünü yeniden Ortadoğu'ya dönüş şeklinde değerlendirdiklerini belirtmektedir:

"(...) Türkiye'nin Ortadoğu'ya yüzünü döndüren gelişmeler bilindiği üzere Birinci Körfez Savaşı ile başlayan, İkiz Kulelerin vurulması [11 Eylül saldırısı] ile Afganistan işgaline dönüşen ve İkinci Körfez Savaşı ile birlikte Saddam'ın yıkılması ile sona eren gelişmelerdir. (...) Esas olan bölgenin petrol bölgesi, aynı zamanda derinleştirilebilecek bir Pazar olması gerçeğiydi. Demokrasi ile İslâm'ın birarada yaşayabileceğini göstermek gerekiyordu. Bunu yapacak olan ülke yeşil kuşak stratejisi ile İslâmî muhafazakâr özelliği daha da artırılmış ama Batılı değerlere sahip olarak Türkiye ve Türkiye içinde de İslâmî bir geçmişe sahip olan Tayyip [Erdoğan] ve AKP'ydi. Genişletilmiş Ortadoğu Projesi ve buna paralel İlimli İslâmcılık siyaseti gündeme getirildi. [Abdullah] Gül'ün deyiimiyle 'İnsanların medeniyetler çatışmasından sözettikleri bir zamanda Türkiye, medeniyetler arasında doğal bir köprüdür. Bütün yapmaya çalıştığımız sahip olduğumuz pozisyonu İslâm ile Batıyı birbirine yakınlaştırmaktır.'"42

A.K.P.'nin ve Türkiye'nin Batı ile ilişkilerden vazgeçemeyecek olmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Ülkede A.B. yoluyla gönence ulaşılabileceği beklentisi, iç siyasi dengeler açısından Batının önemi, A.B.D. ile iktisadî ve siyasi bağla-

⁴² Alper Taş, "Yeni Osmanlılık Gerçeği", *BirGün Gazetesi İnternet Sitesi*, http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1242900159&year=2009&month=05&day=21

rın yarattığı muhtaçlık, Batıdan ayrı hareket etmenin koşullarının ekonomik bağımlılıktan ötürü oluşmaması, bölgede etkin olabilmek için Batıya duyulan gereksinim ve aynı zamanda etkinliğin meşruiyetini sağlamak için küresel odaklardan onay alma zorunluluğu bu nedenler arasında sayılabilir.

Türkiye'nin Batıdan kopma gibi bir niyeti söz konusu değildir. Özellikle Dışişleri Bakanı'nın sözlerinden ortaya çıkan budur. Türkiye, Batıdan kopmaktan ziyade, Batı ile ilişkilerini Doğu üzerinden güçlendirmeye çalışmaktadır. Başka türlü söylemek gerekirse, Doğuyu dünya iktisadî ve siyasî sistemiyle bütünleştirerek Batıyla ilişkilerini sağlamlaştırma amacındadır. Türkiye'nin kendi bölgesinde sorunsuz ilişkilere sahip olması, Kafkasya ve Ortadoğu'dan gelecek olan enerjinin Avrupa'ya sorunsuz ulaşmasını da sağlayacaktır. Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerini düzeltmesi, yalnızca topraklarını enerji koridoru yahut enerjinin dağıtıldığı merkez yapmanın yanı sıra, Batının enerji ihtiyacının daha kolay karşılanmasına yol açacaktır. Bu durum, hem Türkiye'nin hem de Batının ortak çıkarına hizmet edecektir. Dolayısıyla komşularıyla iyi ilişkiler kurmak Türkiye'yi Batıdan koparmaz, aksine ülkeyi Batıya bağlar. Neo-liberal ekonomi politikaları uygulayan ve I.M.F. tavsiyelerine harfiyen uyan bir partinin Türkiye'yi Batıdan koparacağını iddia etmek, Türk dış siyasetinin birtakım uygulamalarına bakarak eksik bir yorum yapmaya yol açacaktır. "Serbest" piyasa, yani Batı modeline bağlılığını özellikle ekonomi politikalarıyla defalarca kanıtlamış bir partinin, dış siyasette yeni manevra ve fırsat alanları yaratma uğraşı Batıdan kopmak değil, aksine; Batı ile kendini ve yakın coğrafyasını Batı sistemine daha fazla entegre etmek şeklinde anlaşılmalıdır.

KAYNAKÇA

ARAS, Bülent ve KARAKYAPOLAT, Rabia, “Turkey and the Middle East: Frontier of the New Geographic Imagination”, *Australian Journal of International Affairs*, Vol. LXI, No. 4, December 2007.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik-Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, 6. B., İstanbul: 2001.

GÜMÜŞEL, Semin. et. al., “Türkiye, On Sene Sonra”, *Türkiye Newsweek*, 6-13 Aralık 2009.

KOÇER, Gökhan, “Türkiye'nin Avrupa Birliği Politikası: Uluslararası İlişkiler Açısından Bir Analiz”, *International Journal of Economic and Administrative Studies*, Vol. I, No. 2, Winter 2009.

MURINSON, Alexander, “The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy”, *Middle Eastern Studies*, Vol. XLII, No. 6, November 2006.

OĞUZLU, Tanık. “Soft power in Turkish Foreign Policy”, *Australian Journal of International Affairs*, Vol. LXI, No. 1, March 2007.

ÖZAKINCI, Cengiz, *Osmanlı'dan Günümüze İslâm Üzerinde Emperyalist Oyunlar-Türkiye'nin Siyasî İntiharı*, 4. B., Otopsi Yayınları, İstanbul: 2005.

PEKDEMİR, Melih, “GDO: ‘Genetiği Değiştirilmiş Ordu’ ya da ‘Genetiği Değiştirilmiş Osmanlı’”, *BirGün*, 9 Kasım 2009.

ROBINS, Philip, “Turkish Foreign Policy since 2002: Between a ‘post-Islamist’ Government and a Kemalist State”, *International Affairs*, 83:1, 2007.

ROULEAU, Eric, “The Challenges to Turkey”, *Foreign Affairs*, November-December 1993.

TAŞPINAR, Ömer, *Turkey's Middle East Policies-Between Neo-Ottomanism and Kemalism*, Carnegie Papers Number 16, Washington D.C.: 2008.

İnternet

8Sütun Haber Portalı

American Enterprise Institute for Public Policy Research Web Site

Avrupa Birliği Genel Sekreterliđi A.B.G.S.) Internet Sitesi

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Internet Sitesi

BirGün Gazetesi Internet Sitesi

Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program Web Site

Cumhuriyet Gazetesi Internet Sitesi

El-Cezire Internet Sitesi

Haberler.Com Internet Sitesi

Habertürk Gazetesi Internet Sitesi

Hürriyet Gazetesi Internet Sitesi

Konya Haber Internet Sitesi

Milliyet Gazetesi Internet Sitesi

Radikal Gazetesi Internet Sitesi

Sabah Gazetesi Internet Sitesi

Sol Haber Portalı

Stratejik Boyut Internet Sitesi

T.C. Dışışleri Bakanlığı Internet Sitesi

TURKSAM Internet Sitesi

Türk Politika Sitesi

White Path Web Site

World Socialist Web Site

Yeni şafak Gazetesi Internet Sitesi